

Фальсифікована алкогольна продукція: відмивання коштів, погіршення громадського здоров'я, оперативно-розшукові, кримінально-правові, криміналістичні, судово-наркологічні, соціально-економічні наслідки незаконного обігу і вживання

Counterfeit Alcohol Products: Money Laundering, Deterioration of Public Health, Operational and Investigative, Criminal and Legal, Forensic, Social and Economic Consequences of Illegal Circulation and Use

Олександр Вейц (Oleksandr Veits), PhD in Economics, Private Scientific Institution “Scientific and Research University of Medical and Pharmaceutical Law”, Ukraine

Валентин Шаповалов (Valentyn Shapovalov), Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Attorney-at-law, Private Scientific Institution “Scientific and Research University of Medical and Pharmaceutical Law”, Ukraine

Валерій Шаповалов (Valerii Shapovalov), Doctor of Pharmaceutical Sciences, Professor, Attorney-at-law, Lviv Medical University, Ukraine

*Corresponding author: Олександр Вейц (Oleksandr Veits)

Received: January 04, 2025

Published: March 30, 2025

Анотація. За оцінками експертів Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я, обіг фальсифікованого алкоголю має часто невідомий об'ємний відсоток етанолу і наявність потенційно токсичних сполук. Складна взаємодія цих факторів у фальсифікованій лікєро-горілчаній продукції (алкогольних напоїв) становить від 25% до 40% від загального споживання алкогольних напоїв населенням у країнах світу. Обіг фальсифікованої лікєро-горілчаній продукції лише в країнах Європейського Союзу спричиняє проблеми: втрата 23 400 робочих місць щодо зайнятості громадян; пряма втрата 4800 робочих місць; втрата продажів до 3 млрд євро на рік; додаткові втрати 1,2 мільярда євро; зменшення законної продажі через розмивання довіри споживачів до алкогольної продукції; зростання масштабів обігу фальсифікованих алкогольних напоїв. Дії злочинців, що налагодили незаконне виготовлення фальсифікованої лікєро-горілчаній продукції, алкогольних напоїв і пива спрямовано на руйнування фінансово-економічної системи держави, погіршення громадського здоров'я, взагалі, та окремого громадянина, зокрема. При цьому держава уповноважила правоохоронні органи, прокуратуру, судом, та органи державної влади і місцевого самоврядування на захист життя і здоров'я громадян, забезпечення в обігу якісної і безпечної лікєро-горілчаній продукції. Тобто дії злочинців, які здійснюють обіг – продаж фальсифікованої горілчаній продукції направлено не тільки на відмивання

коштів, та погіршення фінансово-економічної безпеки а на спричинення кожному споживачу – горілчаній продукції – дії що пов'язані з його отруєнням, тобто за судово-медичним критерієм оцінки на спричинення громадянину легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень або летальних випадків, внаслідок вживання фальсифікованої горілчаній продукції, що слідчими, прокурорами повинно бути враховано під час розслідування кримінальних справ і додатково кваліфікуватися за відповідною статтею кримінального кодексу України.

Ключові слова: корупція, відмивання коштів, погіршення громадського здоров'я, фальсифікована алкогольна продукція, оперативно-розшукові заходи, кримінально-правові наслідки.

Abstract. According to experts from the World Health Organization, the circulation of counterfeit alcohol often has an unknown volume percentage of ethanol and the presence of potentially toxic compounds. The complex interaction of these factors in counterfeit alcoholic beverages (alcoholic beverages) accounts for 25% to 40% of the total consumption of alcoholic beverages by the population in countries around the world. The circulation of counterfeit alcoholic beverages in the European Union alone causes problems: loss of 23,400 jobs in terms of employment of citizens; direct loss of 4,800 jobs; loss of sales of up to 3 billion euros per year; additional losses of 1.2 billion euros; reduction of legal sales due to erosion

of consumer confidence in alcoholic beverages; growth in the scale of circulation of counterfeit alcoholic beverages. The actions of criminals who have established the illegal production of counterfeit alcoholic beverages, alcoholic beverages and beer are aimed at destroying the financial and economic system of the state, worsening public health in general, and individual citizens in particular. At the same time, the state has authorized law enforcement agencies, the prosecutor's office, the court, and state and local government bodies to protect the life and health of citizens, and ensure the circulation of high-quality and safe alcoholic beverages. That is, the actions of criminals who trade and/or sell counterfeit vodka products are aimed not only at money laundering

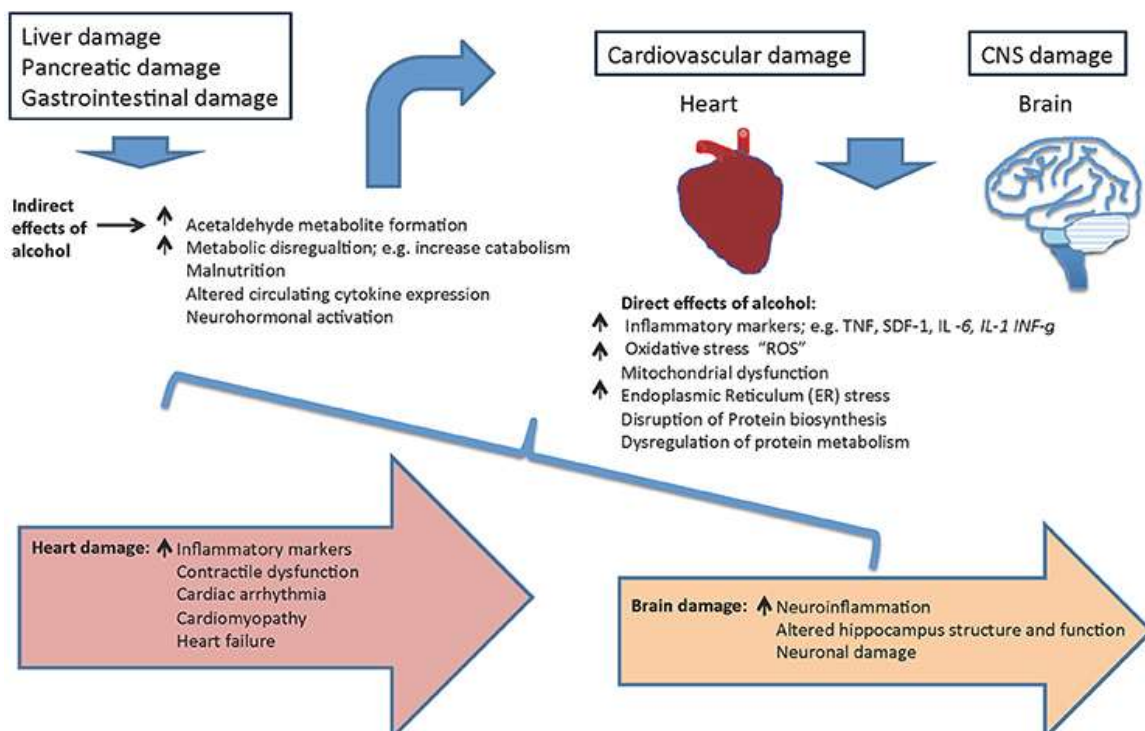
and worsening financial and economic security, but also at causing each consumer – vodka products – actions related to his poisoning, that is, according to the forensic medical assessment criterion, causing a citizen light, moderate or severe bodily injuries or fatalities as a result of the use of counterfeit vodka products, which investigators and prosecutors must take into account during the investigation of criminal cases and additionally qualify under the relevant article of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: corruption, money laundering, deterioration of public health, counterfeit alcoholic products, operational and search measures, criminal and legal consequences.

Вступ. У країнах світу заборонена до продажу неліцензійна, підроблена (фальсифікована) та неоподатковувана лікєро-горілка продукція (віскі, горілка, коньяк, вино, пиво) пов'язана із незаконним виробництвом, обігом та корупцією. Обіг фальсифікованої алкогольної продукції руйнує основи офіційної фінансово-економічної системи, паралельно діє «тіньова економіка» та «відмиваються» кошти [1, 2]. Зменшується кількість робочих місць, недофінансуються сфери (програми) соціального, медичного та фармацевтичного захисту громадян і пацієнтів [3-12]. Внаслідок вживання фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, алкогольних напоїв наноситься шкода організму людини, руйнується робота печінки, центральної нервової, серцево-судинної системи (Рис. 1). В окремих випадках за судово-медичною оцінкою споживач отримує легкі, середні або тяжкі тілесні ушкодження або це є причиною смерті [13- 16].

Mechanisms of Alcohol Induced Tissue Injuries

Direct and Indirect Effects of Alcohol

Рис. 1. Негативна дія фальсифікованої лікєро-горілочної продукції на організм споживача [14].

За оцінками експертів ВООЗ, обіг фальсифікованого алкоголю, що нерегулярно маркується, має часто невідомий об'ємний відсоток етанолу і наявність потенційно токсичних сполук. Взаємодія цих факторів у підробленій лікєро-горілочній продукції становить від 25% до 40% від загального споживання алкогольних напоїв населенням у країнах світу [17].

Обіг фальсифікованої лікєро-горілочної продукції в країнах Європейського Союзу спричиняє проблеми [18, 19]:

- ✓ втрата 23 400 робочих місць щодо зайнятості громадян;
- ✓ пряма втрата 4800 робочих місць;
- ✓ втрата продажів до 3 млрд євро на рік;
- ✓ додаткові втрати 1,2 мільярда євро;
- ✓ зменшення законних продажів через розмивання довіри споживачів до алкогольної продукції;
- ✓ зростання масштабів обігу фальсифікованих алкогольних напоїв.

Як наголошують Alan Bryce (тимчасовий голова Консультативної групи з питань шахрайства) та Graham-Yool, у Великобританії склалася складна ситуація, а саме [20]:

- алкоголь відіграє важливу роль у культурному, економічному та соціальному житті, але з огляду на величезний і складний ринок, злочинцям дуже легко ввести підробки в законний ланцюжок поставок;
- збитки від шахрайства з алкоголем не тільки впливають на бізнес і втрачають державні гроші від оподаткування, але й можуть створити реальний ризик для споживачів, оскільки деякі підроблені алкогольні напої містять небезпечні хімічні речовини і вживання їх може бути смертельним;
- шахрайство з вином, пивом і алкогольними напоями щороку обходиться підприємствам понад 200 мільйонів фунтів стерлінгів (242 мільйони доларів США) у вигляді втрати продажів і призводить до втрати майже 3000 робочих місць;
- за оцінками, розрив податку на алкоголь з 2020 по 2021 роки, поєднуючи ПДВ і акцизний збір, становив 1,2 мільярда фунтів стерлінгів (1,5 мільярда доларів США);
- більшість підроблених віскі містить віскі, але не тієї якості, віку чи походження, які обіцяють пляшка, етикетка та кришка.

Збільшення обігу фальсифікованої лікєро-горілочної продукції у Великобританії, у Лондоні, Ланкаширі, Уельсі припадає на період пандемії на COVID-19. За період з березня 2020 року по вересень 2024 року було закрито 27 951 ліцензійних закладів (119 на тиждень) барів, ресторанів, пабів, нічних клубів, незалежних торгових точок та барів-ресторанів готельного сектору [21].

Разом з тим, відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, а також міждисциплінарна судово-медична, судово-фармацевтична, судово-наркологічна, кримінально-правова, оперативно-розшукова, криміналістична, соціально-економічна проблема незаконного обігу фальсифікованої лікєро-горілочної продукції для громадського здоров'я, за даними ЄВРОПОЛУ [22], гостро стоїть і в багатьох країнах світу, країнах Європейського Союзу, у Великобританії, Турецькій республіці.

Так, Міністерство закордонних справ Великобританії попередило всіх мандрівників, які прямують до Туреччини, про ризики вживання місцевого алкоголю, що стало причиною смерті 17 громадян, 22 людини потрапили у лікарні, що сталося на початку грудня місяця 2024 року. На веб-сайті Міністерства закордонних справ Великої Британії зазначається, що: «люди помирали або страждали від серйозних захворювань у Стамбулі, Туреччина, після вживання нелегально виробленого місцевого алкоголю та підроблених пляшок фірмового алкоголю [23].

Важливо відмітити, що турецькі засоби масової інформації повідомляють про те, що [24, 25]:

- ✓ 22 людини з ознаками отруєння фальсифікованим алкоголем перебувають на лікуванні в лікарні, стан їхнього здоров'я лише погіршився, незважаючи на постійну медичну допомогу;
- ✓ торговці намагаються заробити на шмаганні чистого метанолу, речовини, що є непридатною для споживання людиною, часто додають до алкоголю замість етанолу, оскільки метанол дешевший;
- ✓ поліцейські у місті Бейоглу, видаючи себе за клієнтів, вистежили підозрюваного, який продавав контрабандний алкоголь на мотоциклі;
- ✓ поліція повідомила, що було вилучено велику партію фальсифікованого алкоголю, який готувався до продажу.
- ✓ поліцейські затримали 19 осіб, до 8х злочинців судом висунуто звинувачення за незаконний обіг фальсифікованого алкоголю та сигар, вилучено 410 літрів етилового та метилового спирту;
- ✓ за даними Міністерства торгівлі Туреччини за 2023 рік в країні було вилучено із незаконного обігу 7386 літрів піддробленого алкоголю.

Наведено вище свідчить про те, що у Великобританії, Туреччини, Італії, Франції і Швейцарії злочинцями здійснюється збільшення обігу (виробництво, перевезення, постачання, облік, зберігання, продаж, вживання тощо) фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції [26, 27].

Споживання фальсифікованого алкоголю відбувається на тлі ковідних, постковідних, лонгковідних розладів у відповідності до МКХ-11 [28- 39].

Відмітимо, що пандемія COVID-19 та її сучасні наслідки спричинили збільшення обігу (збут, продаж) та вживання громадянами фальсифікованого алкоголю. Тому важливо розглянути наслідки постковідного синдрому, який визначається у часових рамках розвитку SARS-CoV-2 (COVID-19) як: гострий період; підгострий період; хронічний постковідний синдром. Включає 3-ри фази перебігу хвороби. Розроблено відповідні програми, кожна з яких застосовується з урахуванням ступеня тяжкості (судово-медичний критерій) перенесеного громадянином захворювання на COVID-19 [32, 40-47]:

- ❖ важкий перебіг – програма призначена пацієнтам, у яких перебіг коронавірусу був у тяжкій формі та під час лікування використовувався апарату ШВЛ;
- ❖ середньоважкий перебіг – програма призначена для пацієнтів, які отримували лікування в стаціонарі та проходили кисневу терапію;
- ❖ легкий перебіг – програма призначена для пацієнтів, які проходили амбулаторний курс фармакотерапії, або хворіли в домашніх умовах, або займалися самолікуванням.

Найбільш розповсюджені наступні прояви хворобливого стану [48, 49]:

- ✓ біль у м'язах;
- ✓ випадіння волосся;
- ✓ втрата нюху;
- ✓ втрата смаку;
- ✓ втрата слуху;
- ✓ головний біль;
- ✓ задишка легенева;
- ✓ зниження концентрації;
- ✓ кашель;
- ✓ панічні атаки;
- ✓ психічні, неврологічні і психіатричні розлади (депресія, тривога, алкоголізм тощо);
- ✓ погіршення зору;
- ✓ погіршення сну;
- ✓ слабкість та швидка фізична втомлюваність;
- ✓ тахікардія;
- ✓ тремор у рук.

На сьогодні, як відмічають фахівці МОЗ України, достеменно невідомо, як довго може тривати постковідний період у хворого. Свідчення британських вчених помітили, що [50]:

- у кожного 5-го громадянина даний стан триває близько 5 тижнів;
- у кожного 10-го громадянина – до 12 тижнів;
- є випадки, коли деякі симптоми після коронавірусу залишаються з громадянином на роки. Особливо, якщо по відношенню до нього не здійснюються реабілітаційні клініко-фармакологічні заходи.

Завдяки мультидисциплінарним дослідженням, що проводять провідні вчені України Волошина Н., Гайдучок І., Шаповалова В., Деркач А., Лінський І., Чуєв Ю., Лавошник О., Гуменюк О., Рябуха О., Невзгода О., Невзгода А., Осинцева А., Гудзенко А., Титаренко Ю., Піндус В., Гризодуб О., Зброжек С., Мовсісян А., Вейц О., Циснецька А., Мацко Н., Негрецький С., отримані дані свідчать про [51-99]:

- удосконалення системи правовідносин «лікар-пацієнт-фармацевт-адвокат» задля попередження причин і умов, що спричиняють лікарські помилки, порушення правил обігу лікарських засобів та корупційні дії в закладах охорони здоров'я;
- ефективність лікування хворих на грип, ГРВІ, психоневрологічні, наркологічні та інші супутні розлади здоров'я у відповідності до МКХ-11;
- розробку новітніх методик лікування, що базуються на засадах доказової медицини та доказової фармації;
- впровадження у фармакотерапію сучасних, якісних, ефективних, безпечних і економічно доступних лікарських засобів різних клініко-фармакологічних, класифікаційно-правових і номенклатурно-правових груп на засадах Державної Фармакопеї України та Закону України «Про лікарські засоби».

Мета дослідження. Розгляд конкретних прикладів незаконного обігу фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції, що пов'язано із оперативно-розшуковою, кримінально-правовою і криміналістичною діяльністю правоохоронних органів та судово-медичними, судово-фармацевтичними, судово-наркологічними, соціально-економічними практичними наслідками для фінансово-економічної системи та громадського здоров'я, життя, здоров'я та працездатності громадян.

Матеріали та методи. В якості імперативного матеріалу досліджувалися Конвенції і матеріали ООН, ЄВРОПОЛУ, Директиви ЄС, доклади і рішення ВООЗ, МКХ-11, Європейська Фармакопея 11 перегляду, закони і нормативно-правові акти, публікації на сайті Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, служби БЕБ, Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Рівненської обласної прокуратури, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, наукових статей тощо.

Використано методи: судово-медичного, судово-фармацевтичного, оперативно-розшукового, криміналістичного, графічного, документального, нормативно-правового, системного, соціологічного, та табличного аналізу. Інтернет сервіси Viber, Zoom, Google Classroom, Google Workspace тощо. Разом з тим, проведено опис первинних і вторинних досліджень, тематичних досліджень, описових і систематичних оглядів незаконного обігу фальсифікованої алкогольної продукції в країнах світу, а також у Рівненській, Львівській, Харківській і Київській областях та місті Кропивницькому в Україні, запропоновано методику лікування алкогольних отруєнь.

Стаття є фрагментом наступних міждисциплінарних науково-дослідних робіт:

- ПНУ «Науково-дослідний університет медичного та фармацевтичного права» за темою «Мультидисциплінарне дослідження посттравматичних стресових розладів під час війни у пацієнтів (насамперед учасників бойових дій)» (номер державної реєстрації 0124U002540, термін виконання 2024-2029 рр.);
- ПНУ «Науково-дослідний університет медичного та фармацевтичного права» за темою «Міждисциплінарні дослідження системи якості, стандартизації, валідації, атестації,

безпеки та доступності обігу лікарських засобів» (номер державної реєстрації 0125U001529, термін виконання 2025-2033 рр.);

- ПНУ «Науково-дослідний університет медичного та фармацевтичного права» за темою «Діагностика, лікування, фармакотерапія запальної, травматичної та онко-торакальної патології з використанням інструментальних методів» (номер державної реєстрації 0125U000071, термін виконання 2025-2031 рр.);
- ПНУ «Науково-дослідний університет медичного та фармацевтичного права» за темою «Міждисциплінарні науково-методичні дослідження у сфері фармацевтики та ветеринарної медицини: інновації, модернізація, технології, регуляція» (номер державної реєстрації 0125U000598, термін виконання 2025-2031 рр.);
- ВПНЗ «Львівський медичний університет» – Удосконалення системи обігу ліків під час фармакотерапії на засадах доказової і судової фармації, організації, технології, біофармації та фармацевтичного права» (номер державної реєстрації 0120U105348, термін виконання 2021-2026 роки);
- Харківської медичної академії післядипломної освіти за темами «Удосконалення організаційно-правової процедури забезпечення ліками пацієнтів з позиції судової фармації, організації управління фармацією» (номер державної реєстрації 0116U003137, термін виконання 2016-2020 рр.) і «Фармацевтичне та медичне право: інтегровані підходи до системи обігу ліків з позиції судової фармації та організації» (номер державної реєстрації 0121U000031, термін виконання 2021-2026 рр.).

Результати та обговорення. Під час розслідування кримінальних справ, що пов'язані із крадіжками, грабежами, розбійними нападами, дорожньо-транспортними пригодами, хуліганськими діями, вбивствами, спричиненням легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень скоєних злочинцями у стані алкогольного сп'яніння, внаслідок зловживання алкогольних напоїв, слідчий стикається із проблемою, що пов'язані із збором доказів. Особистий досвід авторів статті свідчить, що:

- ✓ слідчим, оперативним працівником та криміналістом при огляді місця події не завжди вилучаються порожні пляшка, в яких знаходилась невідома родина (горілка, коньяк, спирт, фальсифікований алкогольний напій тощо), яку вживали потерпілий і злочинець;
- ✓ злочинець, затриманий після скоєння злочину, не доставляється на судово-медичне свідоцтво для огляду лікарем стану його здоров'я, взяття крові, сечі і слини на предмет знаходження продуктів розпаду лікєро-горілкової продукції або інших психоактивних речовин;
- ✓ кожен другий зафіксований факт отруєння підробленим алкоголем закінчується смертю, але не по всіх фактах порушується кримінальне провадження, не встановлюються громадяни-злочинці, які збували фальсифікований алкоголь [100].

Як зазначають Bryan M.A., Hill A.E., Rehm M.A., Hill A.E., щороку повідомляється про тисячі смертей і травм, які отримують громадяни через вживання фальсифікованих спиртних напоїв, що містили у своєму складі токсичні і отруйні сполуки (речовини). За оцінками, кількість фальсифікованих (підроблених) алкогольних напоїв коливається від 25% до 40% від загального споживання алкогольних напоїв у всьому світі. Фальсифіковані алкогольні вироби користуються попитом у регіонах з фінансовими обмеженнями [101, 102]:

- ✓ фальсифікований алкоголь зменшує зайнятість населення, доходи промислових і торговельних компаній, а також місцеві та національні податки;
- ✓ у багатьох випадках соціальний, релігійний чи державний тиск вимагає зменшити загальну кількість виявленого підробленого алкоголю;
- ✓ більшість проблем зі здоров'ям виникає внаслідок того, що покупець хоче купити у торговій мережі спиртні напої за високою акційною знижкою;
- ✓ регулювання та оподаткування мають різний ступінь успіху щодо зменшення випадків надходження на ринок підроблених алкогольних напоїв;
- ✓ впровадження нових систем пакування та відстеження може зменшувати незаконний обіг алкогольних напоїв;

- ✓ для кримінального переслідування потрібні дані, отримані за допомогою фізико-хімічних методів аналізу;
- ✓ необхідні систематичні зусилля для боротьби з незаконним виробництвом фальсифікованої алкогольної продукції, що включає розробку більш жорсткого законодавства, збільшення штрафів, впровадження заходів, направлених на виявлення в торговельних мережах фальсифікованого алкоголю.

Правоохоронна система України у надскладних умовах, як відмічає Гетьман А.П., нарощує свої функціональні спроможності, реформується і модернізується, демонструє ефективність у виконанні завдань за призначенням, напрацьовує унікальний досвід розслідування та розкриття найнебезпечніших видів кримінальних правопорушень, у тому числі міжнародного характеру, припиненні діяльності організованих злочинних угруповань, а саме, набувають ознак організованого злочинного бізнесу незаконний обіг підакцизних товарів, торгівля наркотиками, заволодіння активами державних підприємств, так звана товарна контрабанда, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом [103, 104].

На якісно новий рівень вийшла міжвідомча взаємодія та міжнародна співпраця, про що свідчать наведені нижче приклади за 2024-2025 роки із судово-фармацевтичної та судово-медичної практики. В більшості областях України (Київська, Рівненська, Кіровоградська, Харківська) виявляється, фіксується і припиняється незаконний обіг (виробництво, зберігання, облік, перевезення, продаж, збут, вживання) фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції.

Вивчення даних Бюро економічної безпеки України за 2023 рік свідчить про високий професійний рівень оперативно-розшукової та слідчої роботи співробітників у протидії обігу фальсифікованих алкогольних напоїв. За результатами здійснення досудового розслідування у 2023 році, детективи БЕБ за процесуального керівництва прокурорами різного рівня направили до суду 342 кримінальні провадження [105, 106], із яких за:

- статтею 191 КК України – 21 кримінальних проваджень;
- статтею 199 КК України – 9 кримінальних проваджень;
- статтею 200 КК України – 6 кримінальних проваджень;
- статтею 203-2 КК України – 4 кримінальних проваджень;
- статтею 204 КК України – 106 кримінальних проваджень;
- статтею 205-1 КК України – 86 кримінальних проваджень;
- статтею 209 КК України – 3 кримінальних проваджень;
- статтею 212 КК України – 67 кримінальних проваджень;
- статтею 212-1 КК України – 15 кримінальних проваджень;
- статтею 222 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 229 КК України – 13 кримінальних проваджень;
- статтею 364 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 366 КК України – 3 кримінальних проваджень;
- статтею 111-1 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 363 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 367 КК України – 3 кримінальних проваджень;
- статтею 388 КК України – 1 кримінальне провадження.

Кількість зареєстрованих заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесених до підслідності Бюро економічної безпеки України, упродовж 2023 року становила 3426. Кількість кримінальних проваджень у детективів Бюро економічної безпеки складало 4558. За:

- статтею 191 Кримінального кодексу України (далі – КК України) – 213 кримінальних проваджень;
- статтею 199 КК України – 79 кримінальних проваджень;
- статтею 200 КК України – 27 кримінальних проваджень; статтею 203-2 КК України – 26 кримінальних проваджень;
- статтею 204 КК України – 371 кримінальні провадження; статтею 205-1 КК України – 189 кримінальних проваджень;

- статтею 206 КК України – 13 кримінальних проваджень;
- статтею 206-2 КК України – 14 кримінальних проваджень;
- статтею 209 КК України – 102 кримінальних проваджень; статтею 210 КК України – 27 кримінальних проваджень;
- статтею 211 КК України – 8 кримінальних проваджень;
- статтею 212 КК України – 666 кримінальних проваджень;
- статтею 212-1 КК України – 22 кримінальних проваджень;
- статтею 218-1 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 219 КК України – 10 кримінальних проваджень;
- статтею 220-2 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 222 КК України – 5 кримінальних проваджень;
- статтею 229 КК України – 84 кримінальних проваджень;
- статтею 233 КК України – 4 кримінальних проваджень;
- статтею 358 КК України – 29 кримінальних проваджень;
- статтею 364 КК України – 44 кримінальних проваджень;
- статтею 366 КК України – 62 кримінальних проваджень.

За визначеною прокурорами різного рівня підслідністю, детективи БЕБ здійснювали досудове розслідування по 73 кримінальних правопорушенням за:

- статтею 110 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 111 КК України – 10 кримінальних проваджень;
- статтею 113 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 177 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 182 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 185 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 190 КК України – 6 кримінальних провадження;
- статтею 201 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 240 КК України – 3 кримінальних провадження;
- статтею 255 КК України – 4 кримінальних провадження;
- статтею 263 КК України – 14 кримінальних провадження;
- статтею 309 КК України – 6 кримінальних проваджень;
- статтею 333 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 357 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 361 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 362 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 365 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 367 КК України – 7 кримінальних проваджень;
- статтею 371 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 382 КК України – 2 кримінальних проваджень;
- статтею 383 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 388 КК України – 2 кримінальних проваджень;
- статтею 197-1 КК України – 3 кримінальних провадження;

У 389 кримінальних провадженнях 507 громадянам України повідомлено про підозру

за:

- статтею 191 КК України – 26 кримінальних проваджень;
- статтею 199 КК України – 10 кримінальних проваджень;
- статтею 200 КК України – 7 кримінальних проваджень;
- статтею 203-2 КК України – 5 кримінальних проваджень;
- статтею 204 КК України – 110 кримінальних проваджень;
- статтею 205-1 КК України – 89 кримінальних проваджень;
- статтею 209 КК України – 12 кримінальних проваджень;
- статтею 212 КК України – 80 кримінальних проваджень;
- статтею 212-1 КК України – 14 кримінальних проваджень;

- статтею 222 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 229 КК України – 14 кримінальних проваджень;
- статтею 358 КК України – 2 кримінальних провадження;
- статтею 364 КК України – 5 кримінальних проваджень;
- статтею 366 КК України – 8 кримінальних проваджень;
- статтею 111-1 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 363 КК України – 1 кримінальне провадження;
- статтею 367 КК України – 3 кримінальних провадження;
- статтею 388 КК України – 1 кримінальне провадження.

Ефективність роботи правоохоронних органів у протидії масштабності обігу фальсифікованої лікєро-горілкової продукції підтверджують наглядні приклади із судово-фармацевтичної, судово-медичної та кримінально-правової практики. Основна шкода спрямована на фінансово-економічну систему, громадське здоров'я, права, працездатність, життя і здоров'я окремого споживача.

Приклад №1. Слідчим слідчого відділу СУ ГУНП в Київській області за процесуального керівництва прокурора офісу Генерального прокурора України проводиться досудове розслідування кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 212 та ч. 1, ч. 2 ст. 204 КК України [107]. Під час досудового слідства було встановлено, що 26.12.2024 на території Київської області детективами Головного підрозділу Бюро економічної безпеки (БЕБ) України викрито керівників одного із підприємств, що спеціалізується на виготовленні органічних розчинників. Вони організували незаконний обіг – виготовлення, зберігання, облік, перевезення та реалізацію (збут) етилового спирту у промислових масштабах. Готову продукцію продавали під виглядом розчинника іншим суб'єктам господарювання, які використовували її для незаконного виготовлення недоброякісного пального. Акцизний податок під час цих операцій до бюджету не сплачувався.

Слідчими на виконання рішення суду за участю детективів БЕБ провели обшуки на виробничих потужностях, виявили та вилучили;

- ✓ 120 тонн етилового спирту, орієнтовною вартістю 4 млн грн;
- ✓ фінансово-господарську документацію;
- ✓ комп'ютери та інші речові докази.

Призначено та проведено необхідні судові експертизи. Встановлюється повне коло громадян, фірм, причетних до ланцюгу незаконної діяльності – обігу етилового спирту та суми несплаченого акцизного податку.

Приклад №2. Слідчим слідчого відділу СУ ГУНП в Рівненській області за процесуального керівництва прокурора Рівненської обласної прокуратури проводиться досудове розслідування кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1, ч. 3 ст. 204 КК України [108]. Під час досудового слідства було встановлено, що 19.12.2024 року у Рівненській області співробітниками Управління СБУ в Рівненській області затримано громадян, що незаконно організували діяльність цеху з виробництва фальсифікованих алкогольних напоїв. Слідчими на виконання рішення суду за участю співробітників Управління СБУ в Рівненській області проведено 20 санкціонованих обшуків, під час яких виявлено та вилучено:

- ✓ 4160 л спирту та фальсифікованої алкогольної продукції;
- ✓ обладнання для виготовлення фальсифікованої алкогольної продукції;
- ✓ 4212 пачок цигарок без марок акцизного податку;
- ✓ 3 транспортні засоби;
- ✓ 168500 грн та 2600 доларів США;
- ✓ мобільні телефони;
- ✓ банківські картки та чорнові записи.

За клопотанням слідчого, на все вилучене майно (речові докази) судом накладено арешт. Призначено та проводяться відповідні судові експертизи, після чого слідчим буде

прийнято рішення про остаточну кваліфікацію злочинів та повідомлення злочинцям про підозру, закінчення досудового слідства та направлення кримінальної справи до суду

Приклад №3. Слідчим слідчо-оперативної групи ГСУ НП України за процесуальним керівництвом офісу Генерального прокурора порушено і розслідується розслідування кримінальне провадження за фактами незаконного виготовлення, зберігання, збуту та транспортування з метою збуту підакцизних товарів за ч. 1 ст. 204, ч. 1 ст. 209, ч. 2 ст. 199 КК України [109]. Під час досудового слідства було встановлено, що 24.10.2024 у м. Кропивницькому під час реалізації оперативно-розшукової справи, у межах проведення комплексних та системних заходів із детінізації ринку підакцизної продукції, оперативники Департаменту стратегічних розслідувань затримали членів організованої групи і припинили незаконну діяльність з масштабного виробництва спирту на підпільному потужному спиртозаводі, що знаходився на території колишнього м'ясокомбінату, який вже не функціонував на протязі понад 10 років та вилучили:

- ✓ вантажні автомобілі;
- ✓ понад 50 000 літрів спирту;
- ✓ обладнання, яке демонтується.

Члени організованої групи діяли по плану, розподіливши обов'язки, що спрямовані на незаконний обіг фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції:

- виготовлену спиртову сировину надалі доставляли до підпільних цехів з виготовлення фальсифікованої алкогольної продукції;
- організатори нелегального заводу отримували до 15 млн. грн прибутку щомісяця, при цьому вони не сплачували жодних податків, Внаслідок злочинної діяльності бюджет не доотримував близько 40 000 000 грн;
- організатори для підпільного спиртозаводу використовували приміщення колишнього м'ясокомбінату, на територію якого було незаконно завезено і змонтовано теплообмінне, колонне та ректифікаційне обладнання, насоси та проведено трубопровідні комунікації, а також встановлено альтернативні джерела енергоживлення;
- продукцію хіміко-технічного призначення змішували з високим концентратом альдегідів та подавали до трьох 30 метрових колон;
- отримана в процесі перегонки спиртова рідина у подальшому проходила процес ректифікації (очищення);
- за добу на підпільному спиртозаводі незаконно виготовляли до 20 000 літрів спирту, з якого можна отримати 96 000 півлітрових пляшок фальсифікованої алкогольної продукції;
- виготовлену сировину доставляли до підпільних цехів з виробництва фальсифікованої алкогольної продукції на переобладнаних вантажівках з причепами, у яких були вмонтовані конструкції по 15 000 літрів (це робилося вночі - переганяли спирт до вантажівок, а вранці автовантажівки виїжджало до покупця).

Слідчо-оперативна група призначила судові експертизи та проводить реалізацію плану слідчих дій і оперативних заходів спрямованих задля встановлення повного кола осіб, причетних до злочинної діяльності пов'язаної з незаконним обігом фальсифікованої лікєро-горілчаної продукції (алкогольних напоїв) що спрямована на відмивання коштів та погіршення громадського здоров'я.

Приклад №4. Слідчими слідчого управління ГУ НП в Харківській області за процесуального керівництва Харківської обласної прокуратури здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом незаконного виготовлення, зберігання з метою збуту, транспортування, а також збуту незаконно виготовлених підакцизних товарів за ч. 2 ст. 199, ч. ч. 1, 2 ст. 204 КК України [110]. Під час досудового слідства було встановлено, що 01.10.2024 на території міст Харкова та Чугуєва оперативними працівниками 7-го управління (з обслуговування Харківської області) ДСР Національної поліції України затримали групу осіб, які незаконно організували «бізнес» у складських приміщеннях, в яких

зберігали незаконно виготовлені фальсифіковані алкогольні напої та тютюнові вироби, що були замасковані під відомі бренди. Злочинці фальсифікований алкоголь збували-реалізовували на території регіону через роздрібну та оптову торговельні мережі. На виконання рішення суду, слідчим під час проведення обшуків було виявлено та вилучено наступне:

- ✓ майже 2700 літрів незаконно виготовлених алкогольних напоїв, що були замасковані під відомі бренди;
- ✓ понад 60 тис. пачок тютюнових виробів без марок акцизного податку;
- ✓ більше ніж 380 одиниць безакцизних тютюнових виробів електронного нагрівання;
- ✓ чорнові записи, мобільні телефони, електронні носії інформації, ноутбук. Загальна сума вилучених контрафактних товарів складає понад 4,5 млн грн.

Слідство триває, призначено експертизи, виявляються керівники і свідки торговельних мереж причетних до незаконного збуту фальсифікованої алкогольної продукції, яка небезпечна для громадського здоров'я.

Приклад №5. Прокурор Рівненської обласної прокуратури у суді довів вину громадянина України – жителя місто Рівне, якого обвинувачували у незаконному придбанні та зберіганні з метою збуту, а також транспортуванні з цією метою незаконно виготовлених алкогольних напоїв та тютюнових виробів за ч. 1 ст. 204 КК України) [111]. Згідно до вироку Рівненського міського суду громадянину України призначено покарання – штраф на суму 119 тис. грн зі знищенням фальсифікованого алкоголю та передачею вилучених цигарок на потреби військовослужбовців ЗСУ. В суді прокурор довів, що 45-річний підприємець, не маючи відповідних ліцензій, влітку 2023 року незаконно придбав на ринку в м. Рівному у невстановленого злочинця:

- ✓ майже 1-ну тонну фальсифікованих алкогольних напоїв для подальшого перепродажу;
- ✓ понад 6 тис. пачок цигарок різних марок без будь-яких підтверджуючих документів.

В суді громадянин свою вину визнав у повному обсязі.

Приклад №6. Слідчим слідчого управління ГУ НП в Київській області за процесуального керівництва ювенального прокурора Київської обласної прокуратури повідомлено про підозру громадянину України за фактом порушення правил дорожнього руху особою, яка керує транспортним засобом у стані сп'яніння за ч. 3 ст. 286-1 КК України [112]. Під час досудового слідства було встановлено, що 17.08.2024 на автодорозі Київської області водієм автомобілю скоєно дорожньо-транспортна пригода. Водій перебував за кермом у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння, не впорався з керуванням та допустив перекидання транспортного засобу. У результаті ДТП 9-річний пасажир, син водія, за даними судово-медичного обстеження, отримав тяжкі тілесні ушкодження - травми, які стали причиною його смерті. Злочинця затримано в порядку ст. 208 КПК України. За клопотанням слідчого і прокуратури до винуватця ДТП застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою без визначення розміру застави. Призначено судово-медичну, судово-наркологічну, судово-фармацевтичну та інші експертизи. Слідство триває.

Приклад №7. Слідчим СУ ГУНП в Рівненській області за процесуального керівництва Рівненської обласної прокуратури жителю міста Львова повідомлено про підозру у незаконному придбанні, зберіганні та транспортуванні з метою збуту незаконно виготовленого спирту етилового, а також у використанні завідомо підробленого документа за ч. 1 ст. 204, ч. 4 ст. 358 КК України [113]. Під час досудового слідства було встановлено, що 02.08.2024 на АЗС, у місті Дубно Рівненської області оперативними підрозділами затримано водія вантажівки «DAF», який не був зареєстрованим як приватний підприємець. З метою швидкого збагачення придбав 12 тон спирту, завантажив його та віз для подальшого перепродажу. При цьому водій свідомо використовував підроблену товарно-транспортну накладну, адже згідно з документом він транспортував з Житомирщини на Тернопільщину 8 тонн акрилової ґрунтовки. Орієнтовна вартість вилученого у водія фальсифікату становить 1,2 млн грн, що могло було використано злочинцями для незаконного виготовлення близько 50 000 пляшок фальсифікованої горілки або інших алкогольних напоїв. Рішенням суду накладено арешт на вантажений автомобіль «DAF» та 12 тон спирту. Слідство триває.

Приклад №7.1. (Щодо перекриття каналу, який діяв на протязі 2022-2024 років). Детективом Бюро економічної безпеки у Львівській області за процесуального керівництва Львівської обласної прокуратури проведено невідкладні слідчі дії у ході досудового розслідування кримінального провадження за фактом підроблення марок акцизного податку та незаконного транспортування підакцизних товарів за ч. 1 ст. 204, ч. 1 ст. 199 КК України [114, 115]. Під час досудового слідства було встановлено, що 07.12.2022 співробітниками служби БЕБ затримано водія вантажного автомобіля марки DAF, в якому з Рівненської області у Львівську область перевозився вантаж. Під час обшуку вилучено:

- ✓ 47 бочок, в яких знаходилося 9000 літрів контрафактного спирт ціною понад 1 млн грн;
- ✓ вантажний автомобіль марки DAF;
- ✓ дві пари додаткових державних номерних знаків української та іноземної реєстрації;
- ✓ документи;
- ✓ готівкові кошти в сумі 19 тис грн.

Слідчим призначено судові експертизи та виявляється коло учасників злочинної діяльності.

Приклад №8. Слідчим СУ ГУНП в Рівненській області за процесуального керівництва Рівненської обласної прокуратури порушено кримінальне провадження, а злочинцям повідомлено про підозру у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 28, ч. 1, ч. 2 ст. 204 КК України [116]. Під час досудового слідства було встановлено, що 18.07.2024. у місті Рівне Управлінням стратегічних розслідувань Рівненській області та Департаментом стратегічних розслідувань Національної поліції України викрито та затримано 3-х громадян. Організатор - 45-річного чоловіка, який у змові з 2-ма іншими місцевими жителями займались незаконним виготовленням, придбанням, зберіганням та транспортуванням з метою збуту фальсифікованої алкогольної продукції через роздрібну торгівельну мережу на території області. Слідством встановлено, що затримані члени злочинної групи на протязі 2024 року систематично закупали етиловий спирт, який в орендованих ними гаражних приміщеннях використовували для незаконного виготовлення фальсифікованих алкогольних напоїв. Під час проведених обшуків припинено діяльність цеху з виготовлення фальсифікованих алкогольних напоїв, а також виявлено та вилучено із незаконного обігу:

- ✓ понад 1 тону фальсифікованої алкогольної продукції;
- ✓ обладнання для незаконного виготовлення фальсифікованої алкогольної продукції;
- ✓ тару для пакування фальсифікату;
- ✓ транспортні засоби;
- ✓ мобільні телефони, чорнові записи та інші речові докази.

По кримінальній справі тривають всі необхідні слідчі дії.

Приклад №9. Рівненською окружною прокуратурою 16.04.2024 року до суду скеровано обвинувальний акт стосовно громадянина, що проживає у місті Рівне. Інкримінують незаконне придбання та зберігання з метою збуту незаконно виготовлених спиртовмісних виробів за ч. 1 ст. 204 КК України [117]. Під час досудового розслідування слідчим СВ Рівненського РУП ГУНП в Рівненській області було встановлено, що на протязі 2024 року у місті Рівному 38-річний чоловік, не маючи жодних дозвільних документів, з метою швидкого, але незаконного збагачення здійснював дії, що спрямовані на незаконний обіг – збутом фальсифікованого алкоголю населенню, чим скоїв злочин проти громадського здоров'я, взагалі, та окремого споживача, зокрема. Для цього він придбав «товар», близько 800 літрів незаконно виготовленого спирту та спиртовмісних рідин, що було вилучено співробітниками міліції з гаражного приміщення. Обвинувачений не зміг показати співробітникам поліції жодних дозвільних документів на вказану продукцію, а судом на товар накладено арешт. Згідно з висновками судової експертизи, алкоголь не відповідає вимогам чинних стандартів та нормативних документів.

Приклад №10. Слідчим СВ ГУ НП у Львівській області за процесуального керівництва прокурора Львівської обласної прокуратури порушено кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 204 (незаконне виготовлення,

зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів) та ч. 2 ст. 212 (ухилення від сплати податків, зборів, обов'язкових платежів) КК України [118]. Під час досудового слідства було встановлено, що 20.01.2025 року у місті Львові детективами Територіального управління БЕБ у Львівській області встановлено громадян, які організували незаконний обіг контрафактних підакцизних товарів на території Львівської області, а саме:

- ✓ нелегальну оптову та роздрібну торгівлю фальсифікованими горілчаними виробами;
- ✓ продаж алкогольної продукції без відображення бухгалтерського та податкового обліку;
- ✓ ухилення від сплати податків у великих розмірах.

Слідчими з санкції суду за участю детективів БЕБ було проведено обшук в одному зі складських приміщень м. Львова, що належить власнику заводу по виробництву фальсифікованих алкогольних напоїв, у результаті виявили та вилучили:

- понад 200 тис. пляшок горілки різних найменувань та об'ємів обклеєних марками акцизного податку з ознаками підробки, орієнтованою вартістю понад 23 млн грн.;
- обладнання та інші речові докази незаконної діяльності.

Наразі правоохоронці перевіряють причетність службових осіб та власників одного із ліцензованих виробників алкогольних напоїв, а також власників торгових марок до незаконного обігу (виготовлення, зберігання, перевезення, продажу та інш.) нелегальної продукції. Триває досудове розслідування, призначено судові експертизи.

Наведені приклади із судово-фармацевтичної, судово-медичної практики свідчать про те, що потребує на:

- ✓ посилення контролю за спиртозаводами (чіткого підрахунку промислового обладнання, співвідношення потужності і кількості фактично виробленого спирту), на яких виробляється спирт за для запобігання його кримінального виробництва «тіньового обігу»;
- ✓ посилення кримінальної відповідальності керівників спиртозаводів, членів організованих груп (перевізники, які використовують навички оперативно-розшукової діяльності, мають відповідних знайомих, додаткові номерні знаки для автомобілів, оперативний зв'язок тощо) та виробники фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, алкогольних напоїв і пива, та введення в дію до Кримінального кодексу України нової статті - Стаття 204-1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут фальсифікованих фальсифікованих лікєро-горілчанних виробів, алкогольних напоїв і пива;
- ✓ рівні органів державної влади і органів місцевого самоврядування потрібне планування заходів щодо протидії обігу фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, алкогольних напоїв і пива (за що повинен відповідати 1-й заступник названих органів), а питання щодо протидії обігу фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, алкогольних напоїв і пива повинно знаходитися під постійним контролем Кабінету Міністрів України;
- ✓ подальше вивчення причин та умов, що сприяють на отруєння громадян, внаслідок вживання фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, алкогольних виробів та пива і пропонується ввести до державних гарантій захисту прав, життя і здоров'я громадян, під час реалізації Програми медичних гарантій у 2025 році [119, 120].

Як наголошують в Рівненській обласній прокуратурі, за 2023 рік завдяки скоординованій діяльності усіх правоохоронних органів на Рівненщині триває системна протидія незаконному виробництву та реалізації підакцизних товарів [121]:

- ✓ правоохоронні органи розпочали 81 кримінальне провадження за фактами незаконного виготовлення, транспортування, зберігання та збуту фальсифікованої алкогольної та тютюнової продукції, з яких до суду скеровано 22 обвинувальні акти, у тому числі стосовно 3 організованих груп;
- ✓ викрито підпільний цех по виготовленню фальсифікованого алкоголю та перекрито канал постачання тютюнової продукції із сусідньої Львівщини, а також виявлено 2

злочини, пов'язані з легалізацією майна, здобутого у ході незаконної діяльності у сфері обігу тютюнових виробів;

- ✓ під час санкціонованих судами обшуків виявлено та вилучено із незаконного обігу близько 30 тон підробленого алкоголю;
- ✓ з початку 2024 року до суду скеровано обвинувальні акти по 5-ти кримінальних провадженнях про злочини у сфері незаконного обігу підакцизних товарів, у злочинців вилучено та накладено арешт на понад 13,3 тони незаконно виготовлених алкогольних напоїв та 19000 пачок контрафактних цигарок, вартість вилученої фальсифікованої продукції складає біля 2,3 млн грн;
- ✓ на протязі 2023-2024 років судами Рівненської області 18 продавців контрафакту і сурогату засуджено до штрафів на загальну суму 1,8 млн грн з конфіскацією та знищенням незаконно виготовлених підакцизних товарів;
- ✓ на потреби Збройних Сил України конфісковано та передано сідловий тягач з причепом, вартістю 1,2 млн грн, 250 тис. грн і 60 000 пачок цигарок;
- ✓ у рамках діяльності міжвідомчої робочої групи налагоджено активну взаємодію між прокуратурою, правоохоронними органами та податковою службою що сприяло:
  - виявлення правопорушень та скерування матеріалів до суду для забезпечення повноти стягнення з винних осіб штрафних санкцій;
  - податковою службою Рівненською області оштрафувано 88 підприємців на 950 тис. гривень, в тому числі 500 тис. гривень стягнуто з тих бізнесменів, які продавали алкоголь та цигарки неповнолітнім.

Детінізація ринку лікєро-горілочаної продукції приведена на Рис. 1, 2 [122]:

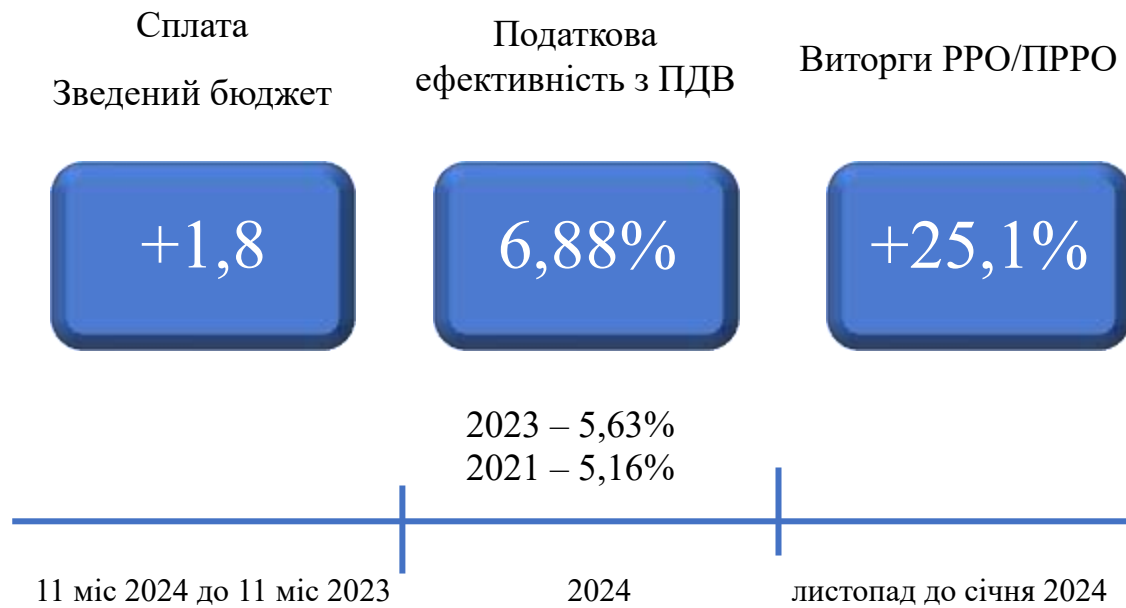
Ø детінізація ринку лікєро-горілочаної продукції за 2024 рік принесла державному бюджету України додатково на 1,9 млрд грн більше, ніж у 2023 році;

Ø водночас сплата акцизного податку з виробленої в країні лікєро-горілочаної продукції зросла на 1,7 млрд грн (динаміка + 24,4%) порівняно з 2021 роком;

Ø позитивна динаміка простежується і в зростанні податкової ефективності з ПДВ, яка становить 6,88%, або на +33,3% більше, ніж у 2021 році (складала 5,16%);

Ø виручка алкогольної продукції (лікєро-горілочаних виробів) в листопаді 2024 року порівняно із січнем зросла на +25%;

Лікero-горілчані вироби

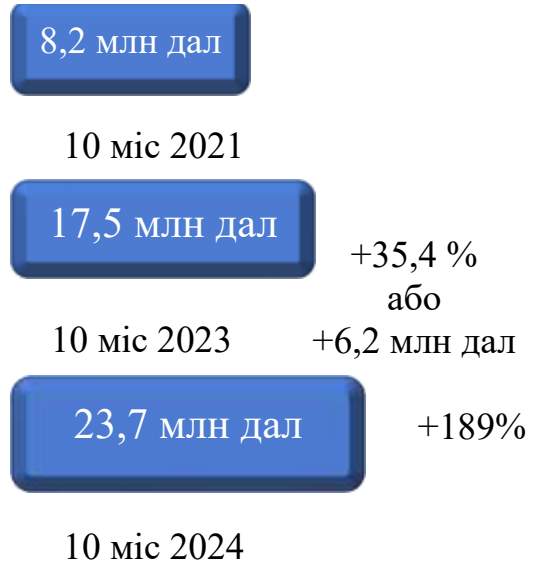
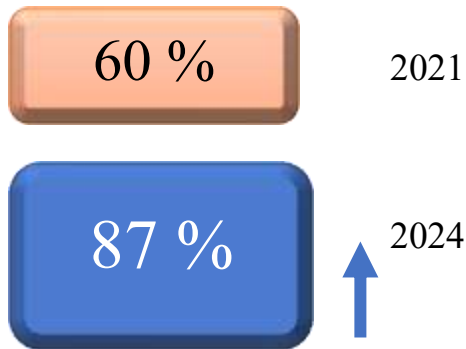
Рис. 1. Співвідношення сплати (зведений бюджет: 11 міс. 2024 – 11 міс. 2023 р.) і податкової ефективності з ПДВ (2021 – 5,16%; 2023 – 5,63%) обігу лікero-горільчаних виробів та виторги РРО/ПРРО [122].

Ø Важливим індикатором детінізації у 2024 року ринку лікero-горілчаної продукції є зростання завантаженості потужностей спиртозаводів до 87%, що дало змогу за 10 місяців 2024 року виробити 23,7 млн дал. спирту, що на 189% більше за 2021 рік, коли завантаження спиртозаводу становило всього 60%: «Це означало, що вся залишкова потужність була спрямована в пляшку без акцизу», тобто в «тіньову економіку»;

Лікєро-горілчані вироби

Обсяг виробленого спирту

Завантаженість потужностей
спиртозаводів

Рис. 2. Співвідношення завантаженості потужностей спиртозаводів у 2021 (60%) і 2024 (87%) до обсягів виробленого спирту за 10 міс. 2021 (8,2 млн. дал.), 10 міс. 2023 (17,5 млн. дал.) і 10 міс. 2024 (23,7 млн. дал.) [122].

Ø підписано законопроект про оподаткування ринку спирту, виходячи з реальної потужності заводів, що дасть змоги [123]:

- повністю відновити легальний ринок спирту;
- забезпечення повноти сплати акцизного податку виробниками спирту етилового та біоетанолу.

Важливо зазначити, що Державна податкова служба України попереджає, що з 1 квітня 2025 року виробники спирту етилового та біоетанолу мають визначати податкові зобов'язання з акцизного податку з урахуванням гарантованого податкового зобов'язання (далі – ГПЗ) з акцизного податку [124, 125]. Першим податковим (звітним) періодом, за яким розраховується ГПЗ з акцизного податку, є травень 2025 року, декларація з акцизного податку за який буде подаватись до 20 червня 2025 року включно, а цей показник розраховується з наступних даних:

- максимальної продуктивності обладнання для виробництва спирту етилового, біоетанолу;
- кількості днів звітного періоду, протягом якого обладнання працювало;
- залишків спирту етилового та біоетанолу на початок та кінець звітного періоду;
- обсягів реалізації спирту етилового та біоетанолу протягом звітного періоду, в тому числі тих, які не підлягали оподаткуванню акцизним податком.

Гарантоване податкове зобов'язання з акцизного податку за податковий (звітний) період (ГПЗ) обчислюється за формулою:

$$\text{ГПЗ} = \text{Об} \times \text{К} \times \text{Ст, де:}$$

Об – обсяг спирту етилового, біоетанолу в літрах 100-відсоткового спирту етилового, визначений як максимальна продуктивність обладнання для виробництва спирту етилового, біоетанолу за добу;

К – кількість днів у календарному місяці податкового (звітного) періоду;

Ст – ставка акцизного податку, визначена пунктом 215.3 статті 215 цього Кодексу, діюча на перше число податкового (звітного) періоду.

Так, під максимальною продуктивністю обладнання виробництва спирту етилового, біоетанолу розуміється максимальний обсяг спирту етилового, біоетанолу в літрах 100-відсоткового спирту етилового, який може бути вироблений за добу на обладнанні, що забезпечує повний технологічний цикл виробництва спирту етилового, біоетанолу.

Вимоги щодо визначення ГПЗ з акцизного податку за податковий (звітний) період не поширюються на суб'єктів господарювання, які здійснюють виключно виробництво біоетанолу та мають відповідну ліцензію.

На координаційній нараді, що проведено на платформі Рівненської обласної прокуратури (05.03.2025), участь у якій прийняли голова обласної державної адміністрації О.С. Коваль (<https://pro.gov.ua/kerivnuystvo>) та керівний склад усіх правоохоронних органів задля посилення співпраці силових структур, органів місцевої влади, органів місцевого самоврядування, як єдиного злагодженого механізму, що діє для захисту прав і свобод, життя і здоров'я громадян[126]. Як наголосив виконувач обов'язків керівника обласної прокуратури В.В. Козлов, завдяки злагодженій роботі в області досягнуто наступні результати, а саме:

- зменшено рівень особливо тяжких злочинів та кримінальних проступків, зокрема, йдеться про правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, власності, безпеки виробництва, громадського порядку та моральності;
- знизився рівень рецидивної та групової злочинності;
- посилено роботу правоохоронних органів щодо виявлення та розкриття незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, що зумовило збільшення числа облікованих злочинів проти громадської безпеки;
- підвищено ефективність протидії кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;
- правоохоронними органами досягнуто результатів у розслідуванні злочинів проти основ національної безпеки держави, насамперед фактів посягань на територіальну цілісність та недоторканність України, державної зради, заперечення збройної агресії.

Разом з тим, учасники координаційної наради обговорили подальші кроки для забезпечення правопорядку в регіоні в умовах воєнного стану, невідворотності покарання за вчинення кримінальних правопорушень та відновлення порушених прав і законних інтересів громадян та держави.

Як результат роботи координаційної наради, правоохоронними органами, за процесуального керівництва Рівненської обласної прокуратури, задокументовано, зафіксовано, виявлено і затримано членів організованих злочинних угруповань (приклади №8, 9), які займалися незаконним обігом фальсифікованої лікєро-горілкової продукції, яку злочинці збували через торгівельну мережу області наслідки за судово-медичним критерієм оцінки сприяли погіршенню рівню працездатності, безпечності, тривалості життя і здоров'я громадян та громадського здоров'я.

Приклад №11. Слідчим СУ ГУНП в Рівненській області за процесуального керівництва Рівненської обласної прокуратури 4-м громадянам України повідомлено про підозру у незаконному придбанні, зберіганні, виготовленні та транспортуванні з метою збуту, а також у збуті незаконно виготовлених алкогольних напоїв та тютюнових виробів з підробленими марками акцизного податку, вчинених за попередньою змовою групою осіб за ч. 2 ст. 28, ч. 1 ч. 2 ст. 204, ч. 2 ст. 199 КК України [127]. Під час досудового слідства було встановлено, що 17.03.2025 оперативними співробітниками відділу протидії кіберзлочинам в Рівненській області та Департаментом кіберполіції припинено діяльність злочинного угруповання за незаконний обіг фальсифікованою алкогольною продукцією. Організатором було залучено трьох знайомих, між якими було розподілено ролі та вони виконували план дій, а саме:

- ✓ чоловіки купували спирт без документів і виготовляли з нього сурогат під виглядом горілки, коньяку та інших напоїв відомих брендів;
- ✓ під цех було облаштовано орендоване приміщення в обласному центрі, а готову продукцію фальсифікували лікєро-горілкової продукції під виглядом якісної, безпечної та

оригінальної продукції збували в магазини міста та області на Рівненщини та Хмельниччини.

Для фіксації доказів за рішенням суду на протязі березня 2025 року у членів злочинного угруповання слідчими було проведено 26 санкціонованих обшуків, в результаті яких:

- ✓ припинено діяльність цеху з виробництва фальсифікованих алкогольних напоїв;
- ✓ виявлено та вилучено понад 4 тони спирту та пляшки з готовою продукцією;
- ✓ обладнання для незаконного виготовлення фальсифікованої алкогольної продукції, та наклейки марок акцизного податку;
- ✓ майже 6400 пачок цигарок без марок акцизного податку;
- ✓ 4 транспортні засоби, а також гроші, мобільні телефони, \ банківські картки та чорнові записи.

Орієнтовна вартість вилученого фальсифікату – понад 1 млн грн. Наразі вирішується питання обрання підозрюваним запобіжних заходів та накладення арешту на вилучене майно.

Приклад №12. Слідчим слідчого відділу (з дислокацією у місті Рівному) за процесуального керівництва Рівненської обласної прокуратури 5-м членам організованого злочинного угруповання повідомили про підозру у незаконному виготовленні, зберіганні та збуті алкогольної продукції, а трьом з них – ще й у придбанні, зберіганні з метою використання при продажу товарів підроблених марок акцизного збору, вчинених у складі організованої групи (ч. 2 ч. 3 ст. 27 ч. 3 ст. 28 ч. 1 ч. 2 ст. 204, ч. 2 ч. 3 ст. 27 ч. 3 ст. 199 КК України) [128, 129]. Під час досудового слідства було встановлено, що у листопаді 2024 року, у місті Рівному оперативними співробітниками Управління СБУ в Рівненській області та Рівненського управління ДВБ НП України припинено злочинну діяльність членів злочинного угруповання (діяли з вересня 2024 року) на чолі з 38-річний чоловіком, організував і спланував «економічний бізнес» з незаконного обігу фальсифікованої алкогольної продукції, що пов'язана із діями направленими на погіршення громадського здоров'я. Організатор до злочинної діяльності долучив ще 4 знайомих, один з яких – співробітник правоохоронних органів, які діяли наступним чином:

- ✓ купували спирт без жодних документів, який перевозили і зберігали в спеціально обладнаних підпільних цехах - орендованих 2-х гаражах у м. Рівному і 1-не приміщення в гаражному кооперативі у смт Квасилів Рівненського району;
- ✓ підпільні цехи (гаражі) були обладнані необхідними станками, за допомогою яких розливали та закорковували пляшки з алкоголем, а також клеїли підроблені марки акцизного податку, аби товар мав вигляд оригінальної продукції;
- ✓ виготовляли та продавали підроблені алкогольні напої під виглядом відомих марок горілки, для цього до етилового спирту добавляли реакенти тощо;
- ✓ готову продукцію розливали у пляшки об'ємом 0,5 л та 0,7 л, закорковували спеціальними станками та маркували підробленими етикетками й акцизними марками;
- ✓ було незаконно виготовлено майже 8,5 тис. літрів фальсифікованих алкогольних напоїв;
- ✓ основними покупцями були дрібні магазини Рівненської області, в яких власників торгових точок і продавців відверто попереджали, що не мають жодних документів, які б підтверджували легальність алкогольної продукції;
- ✓ співробітник правоохоронних органів, залучений до оборудки, особисто займався виготовленням «алкоголю», логістикою та доставкою товару. Наразі його звільнено зі служби.

На виконання рішення суду слідчим на працівники ДБР було проведено обшуки за місцями зберігання фальсифікованої алкогольної продукції, внаслідок чого було вилучено наступне:

- 5,5 тон алкогольної продукції, понад 6 тис. пляшок фальсифікованого алкоголю;
- обладнання та хімічні реакенти;
- у організатора злочинної схеми вилучено гроші в різних валютах на загальну суму майже 3 млн грн.;

- мобільні телефони, банківські картки, чорнові записи;
- чотири автомобілі, які використовували для перевезення фальсифікованої алкогольної продукції.

На вилучене майно накладено арешт.

На рис. 3 показано фальсифіковану алкогольну продукцію з акцизними марками, яку продавали населенню через кілька торговельних магазинів на території Рівненського та Дубенського районів Рівненської області [129].

Рис. 3. Фальсифікована алкогольна продукція з акцизними марками, яку продавали населенню через кілька торговельних магазинів на території Рівненського та Дубенського районів Рівненської області [129].

Крім того, матеріали розслідування щодо 6-ти продавців, які збували фальсифіковану алкогольну продукцію, виділено в окреме кримінальне провадження та скеровано до суду, де відносно 2-ох із продавців-злочинців судом винесено Вироки і визнано винними за фактом незаконного збуту фальсифікованого алкоголю-підакцизних товарів ч. 1 ст. 204 КК України.

Фахівці Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів відмічають, що алкогольні отруєння займають лідируючі позиції серед побутових отруєнь [130]:

- ✓ на частку алкоголю доводиться більш 60% усіх смертельних отруєнь;
- ✓ більша частина летальних випадків (95%-98%) відбувається ще до початку надання медичної допомоги;
- ✓ гострі отруєння етиловим спиртом (етанолом) пов'язані з прийомом чистого спирту чи напоїв, які містять більш 12% етилового спирту;
- ✓ доза алкоголю, яка призводить до отруєння, індивідуальна, оскільки залежить від віку людини, статі, маси тіла та фізичного стану;
- ✓ найбільш чутливі до алкоголю діти та підлітки;
- ✓ безпосередньо викликає пошкодження в організмі етиловий спирт, який входить до складу алкогольних напоїв, він буває різного ступеня очищення, що часто і є вирішальним при ймовірності виникнення алкогольного отруєння;
- ✓ зловживання етиловим алкоголем і алкогольними напоями нерідко призводить до важких гострих отруєнь, підчас які потребують проведення реанімаційних заходів, тобто:
  - при концентрації алкоголю в крові близько 2%, що відповідає 100-150 мл 95% етилового спирту або 200 - 300 мл горілки, у більшості хворих відзначається виражена картина гострої інтоксикації;

- наявність в крові алкоголю в концентрації 3-4 г/л проявляється важким отруєнням;
  - при концентрація в крові алкоголю 5-6 г/л є смертельною дозою;
- ✓ не можна судити про ступінь тяжкості отруєння тільки по концентрації алкоголю в крові, а саме:
- ступінь тяжкості гострого алкогольного отруєння залежить від кількості прийнятих алкогольних напоїв, індивідуальної реакції, віку потерпілого, психогенних і фізичних факторів зовнішнього середовища та інш.;
  - етиловий спирт в організмі людини окислюється і розпадається на ацетальдегід і оцтову кислоту;
  - кінцева дія алкоголю зводиться до нейролептичного ефекту: -пригнічення ЦНС, дихання, серцево-судинної діяльності; -відбувається втрата свідомості - аж до коми, посилюється тепловіддача, знижується температура тіла, розвивається гіподинамія.

У свою чергу фахівці Головного управління Держпродспоживслужби у Львівській області відмічають, що сурогати алкоголю – це різні види рідин, не створені для вживання всередину, однак вони також інколи використовуються замість алкогольних напоїв для досягнення стану сп'яніння, а саме [131]:

- ✓ потрапивши в організм людини, фальсифікати алкогольних напоїв викликають інтоксикацію з важкими наслідками для здоров'я;
- ✓ у складі алкогольних фальсифікованих напоїв виявляються високотоксичні технічні спирти, які в організмі людини розщеплюються набагато довше етанолу, продовжуючи циркулювати з кров'ю і отруюючи органи;
- ✓ аміловий спирт утримується в організмі до 50 годин, а за цей час він порушує функціональність серцевого м'яза, що загрожує летальним результатом;
- ✓ може бути присутнім етанол, хоча це і питний спирт, але в комбінації з технічними він теж стає вкрай небезпечною отрутою для людини;
- ✓ з вмістом етанолу входять бутиловий спирт, деревні спирти, денатурат, одеколони, політура, морилка

Встановлено, що фальсифікований алкоголь (сурогати) значно токсичніші за алкоголь. Так, у деревних спиртах міститься метанол, в денатураті – альдегід, в політурі представлена ціла комбінація з різних токсичних спиртів. У морилці присутні хімічні барвники, які, потрапляючи в організм, викликають посиніння шкіри і слизових оболонок.

Фальсифіковані алкогольні вироби (сурогати) небезпечні тим, що вже невелика кількість цих рідин при попаданні в організм провокують летальний результат, а їх токсичні дози для розвитку гострого отруєння розрізняються в залежності від складу до якого входять наступні речовини [131]:

- ацетон – 30 мл;
- дихлоретан – 5 мл.
- етиленгліколь – 50 мл;
- ізопропанол – 0,5-2 мл/кг;
- клей БФ – 20-50 мл;
- метанол – 7-8 мл.;
- політура – 50 мл.

За підозри на алкогольне отруєння алкогольними сурогатами, необхідно негайно викликати швидку допомогу. Людина частіше знаходяться в комі. Їй потрібні антидоти. Допомогу в таких випадках може надати тільки лікар у умовах реанімаційного відділення. Складність діагностики інтоксикації фальсифікованим алкоголем (сурогатами) полягає в тому, що хворий часто перебуває в коматозному стані, а лікарю доводиться проводити реакції на метанол в крові та сечі, ретельно опитувати родичів та шукати потрібні антидоти [132]. Симптоми отруєння сурогатами алкоголю схожі з отруєнням етанолом. Однак отруєння

метиловим спиртом і етанолом має ряд особливостей і відрізняється тяжкістю симптомів отруєння. Не вчасно й неправильно надана перша допомога часто приводить до смерті.

Важливим моментом у наданні медичної допомоги громадянам, що отруїлися алкоголем, як вважають Wang L., Zhang W., Wang R., є визначення тривалості часу з моменту останнього вживання алкоголю, тому що це, саме має вирішальне значення для таких випадків, як керування автомобілем у стані алкогольного сп'яніння, жертви сексуального насильства, а також летальні випадки з підозри на отруєння алкоголем. Проведене ними дослідження (26 добровольців, яких 14 чоловіків) було спрямоване на встановлення методу оцінки часу останнього вживання алкоголю за допомогою фармакокінетичного дослідження метаболітів кон'югації алкоголю в крові після одноразової пероральної дози. Тобто, 26 добровольців, яких 14 чоловіків, добровільно вживали алкоголь, наступним чином [133]:

- ✓ під час їжі у фіксованій дозі 0,72 г/кг після 12-годинного голодування;
- ✓ 5 мл крові було зібрано через 120 годин після початку пиття, і всі зразки були проаналізовані за допомогою газової хроматографії над головним простором і високоефективної рідинної хроматографії з тандемною мас-спектрометрією;
- ✓ момент останнього вживання алкоголю оцінювався через співвідношення між співвідношенням концентрації етилглюкуроніду до етилсульфату та тривалістю часу після вживання;
- ✓ фармакокінетичні параметри аналізували за допомогою фармакокінетичного програмного забезпечення DAS відповідно до некомпартментної моделі;
- ✓ хороша модель кореляції була отримана на основі співвідношення між концентрацією етилглюкуроніду та етилсульфату в крові та часом вживання алкоголю, і похибка була переважно нижчою за 10%;
- ✓ час максимальної концентрації, встановив:
  - максимальна концентрація та період напіввиведення етилглюкуроніду в крові становили $4,12 \pm 1,07$ год, $0,31 \pm 0,11$ мг/л і $2,56 \pm 0,89$ год;
  - максимальна концентрація та період напіввиведення етилсульфату в крові становили $3,02 \pm 0,70$ год, $0,17 \pm 0,04$ мг/л і $2,04 \pm 0,76$ год;
- ✓ дослідження встановило потенційний метод оцінки тривалості часу після помірної пероральної дози та надало фармакокінетичні параметри етилглюкуроніду та етилсульфату в китайській популяції.

На офіційному сайті Запорізької міської ради зроблено наголос і розписано про те, що робити при алкогольному отруєнні [134]. Отруєння – це наслідки злочину, що пов'язаний із збутом фальсифікованого алкоголю через міські торговельні мережі.

Як наголошено у короткому повідомленні, як вберегтись від летального отруєння фальсифікованим алкоголем, чимало алкогольних отруєнь фальсифікатом не документуються через відсутність скарг чи звернень громадян до лікарів. Водночас, проблема поглиблюється й тим, що часто людина середнє чи навіть важке отруєння спиртом розцінює, як звичайне похмілля [135].

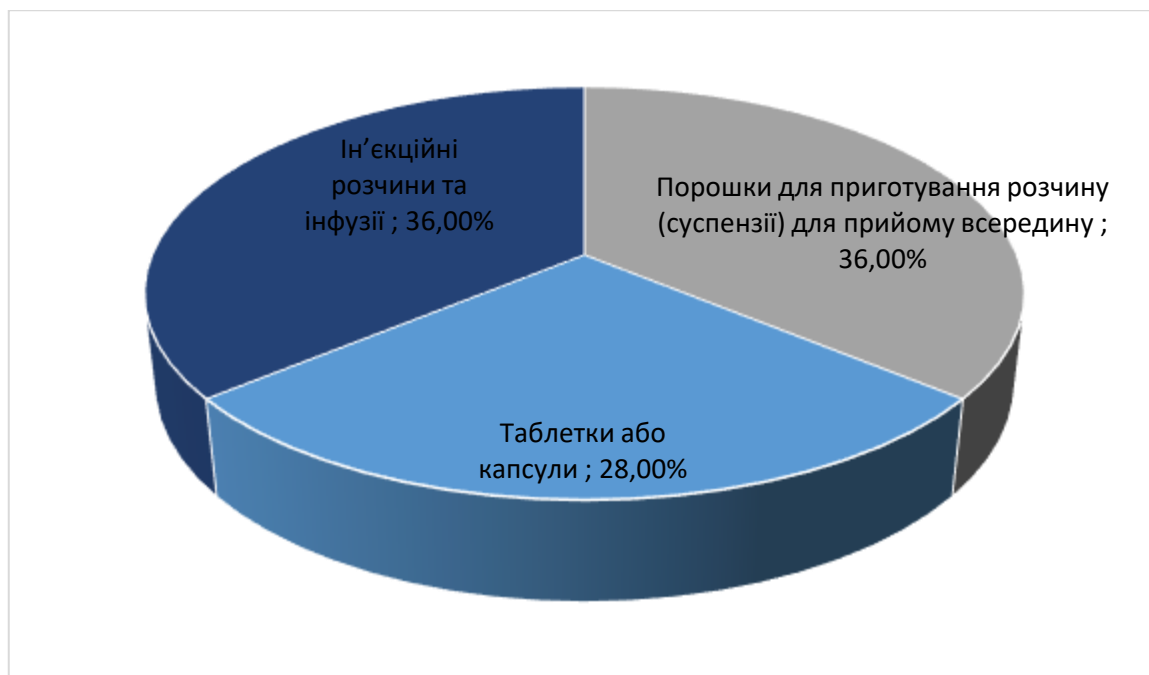
В якості пропозиції автори статі вважають запропонувати про необхідність розробки сучасних заходів, а саме:

- державної програму щодо реєстру якості питної води, що застосовується підприємствами України при виготовленні спирту, пива, лікєро-горілочаних виробів (горілка, віскі, вино, коньяк, шампанське тощо);
- сенсорних засобів моніторингу повітряного середовища на підприємствах, що виготовляють спирт і лікєро-горілочані вироби, а також торговельних приміщень де зберігається алкогольна продукція у всіх без виключення торговельних мережах (маленьких сільських магазинах) України в яких продається населенню відповідного віку лікєро-горілочані вироби, а також розробки та впровадження у торговельну сферу сучасних фізико-хімічних методів властивостей (електропровідність «Електрохімічна кінетика», квантово-хімічні розрахунки для прогнозування утворення розчинників з

більшою стабільністю) королю якості лікєро-горілочної продукції (а відповідний штрих код або голограма повинна бути на кожній пляшці) [136 -140].

Треба зауважити, що незаконний обіг – виробництво, зберігання, перевезення, продаж, вживання фальсифікованої лікєро-горілочної продукції може призвести до скоєння злочинів у стані алкогольного сп'яніння – отруєння. Українськими вченими професорами Сосіним І.К., Лінським І.В., Волошиною Н.П., Шаповаловою В.О., Гайдучок І.Г., Рябуха О.І., доцентами Невзгодою О.А., Чуєвим Ю.Ф., Осінцевою А.О., Васиною Ю.В., Радіоновою В.А., Зброжек С.І., Гудзенко А.О. під час мультидисциплінарних досліджень теоретично обґрунтовано і запропоновано в системі правовідносин «лікар-пацієнт-фармацевт-адвокат» для впровадження в медицину практику під час фармакотерапії та обігу ліків [141-164]:

- ✓ метод купірування алкогольного тремору в структурі абстинентного синдрому при алкогольній залежності (токсикологічної або наркотичної залежності, психоневрологічних розладів тощо), у відповідності до МКХ-11;
- ✓ аналіз лікарських засобів задля фармацевтичної корекції алкогольного тремору в структурі абстинентного синдрому, які включені до патенту на фармацевтичну корекцію алкогольної залежності; відповідно до міжнародної АТС класифікації включено 5 кодів АТС клініко-фармакологічних груп: «А», «В», «С», «N», «S»;
- ✓ встановлено, що в обігу на фармацевтичному ринку України для фармакотерапії алкогольної залежності перебувають переважно вітчизняні лікарські засоби (23 виробники), які забезпечують спектр нозології на рівні 88,0%;
- ✓ визначено види лікарських форм (Рис. 4) - ін'єкційні розчини (36,0%), порошки для приготування розчину (суспензії) для прийому всередину (36,0%), таблетки, капсули (28,0%), що мають відповідні реєстраційні посвідчення;
- ✓ впроваджено у медичну практику комплексну антиамнестичну фармакотерапевтичну тріаду, розроблену проф. Сосіним І.К.: Нообут ІС (фенібут) всередину, до їди, протягом 6 днів, 2 рази на добу: 250 мг вранці, 500 мг на ніч, на 7-14 дні по 250 мг 2 рази: вранці та ввечері. ніч; Вітаксон по 2,0 мл щоденно внутрішньом'язово №10 тотально; озонотерапія протягом 10 днів (озон, розчинений в оливковій олії, концентрація 6 мг/100 мл), по 5 мл всередину 3 рази на день. Комплексна терапія супроводжується синергічним психотерапевтичним потенціюванням.
- ✓ підтримуюча протирецидивна профілактика алкогольної амнезії, палімпсести з Нообутом ІС: по 1 таблетці (250 мг) внутрішньо вранці протягом 2 місяців. Патогенетичне забезпечення фармакотерапевтичної тріади при лікуванні алкогольної залежності, коморбідної з амнестичними розладами, патогенетично орієнтоване на фармакологічні властивості кожного компонента тріади та їх потенціюючий ефект із залученням більшості патогенетичних механізмів цього захворювання. Знеболуюча та профілактична ефективність запропонованої фармакологічної тріади (Нообут, Вітаксон, озон і супутня психотерапевтична потенціяція) доведена методом статистичної достовірності та проілюстрована клінічними прикладами досліджень на пацієнтах.

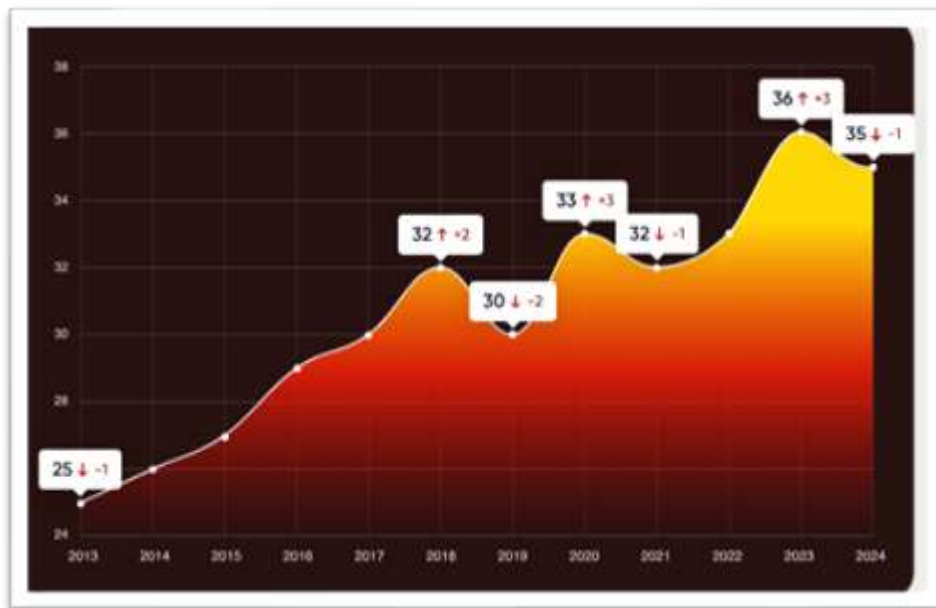
Рис. 4. Співвідношення (у відсотках) виду лікарських форм при купіруванні алкогольного тремору в структурі абстинентного синдрому при алкогольній залежності.

За результатами проведеного дослідження асортименту ЛЗ для фармакотерапії алкогольної залежності встановлено, що в обігу на фармацевтичному ринку України відповідно до міжнародної АТС – класифікації знаходиться 5 клініко-фармакологічних груп ЛЗ (А «Засоби, що впливають на травлення та метаболізм», В «Додаткові розчини для внутрішньовенного введення», С «Засоби, що впливають на серцево-судинну систему», N «Засоби, що діють на нервову систему» та S «Засоби, що діють на органи чуття»). До клініко-фармакологічної групи «А» увійшло 4 підгрупи: А03В01 «Прості препаратикрасавки (беладони) та її похідних»; А07ВА01 «Сорбенти»; А07ВС05 «Симптоматичні засоби для лікування діареї», А07В С10 «Сорбенти». До клініко-фармакологічної групи «В» увійшло 2 підгрупи: В05ХА05 «Препарати магнію» та В05ХА03 «Плазмозамінні та дезінтоксикаційні розчини». До клініко-фармакологічних груп «С», «N», «S» увійшли підгрупи: С02СА07 «Альфа-адреноблокатори», N06АВ06 «Антидепресанти»; S01FF01 «Антихолінергічні засоби, які блокують переважно периферичні холінореактивні системи». Виявлено, що найбільш насиченими є частка підгрупи А07В «Симптоматичні засоби для лікування діареї, сорбенти», що налічує 4 торгові назви та становить 40,0% від загального асортименту ЛЗ. З'ясовано, що в обігу на фармацевтичному ринку України для фармакотерапії алкогольної залежності знаходяться переважно вітчизняні ЛЗ (23 фармацевтичних виробника), які забезпечують асортимент даної нозології на 88,0%. 4. Аналіз за видами лікарських форм свідчить, що для фармакотерапії алкогольної залежності ЛЗ випускаються у вигляді розчинів для ін'єкцій та інфузій (36,0%); порошоків для приготування розчину (суспензії) для перорального прийому – 36,0% та у формі таблеток або капсул (28,0%). Встановлено, що ЛЗ натрію хлориду на фармацевтичному ринку України мають найбільший кількісний показник щодо виготовлення на території України (21 фармацевтична фірма) та ЛФ (2). Найменший кількісний показник щодо ЛФ та виробника має пророксан (1 і 1) відповідно. З'ясовано, що реєстраційні посвідчення на ЛЗ для фармакотерапії алкогольної залежності діють з 2015 р. 4 МНН (8 ЛЗ) до 2019 р. на 4 МНН (11 ЛЗ).

Але в сучасних умовах, як вважають Головкин Б., Насадюк О., Bondarenko O., Markovska A., Serdiuk O. потребує на виконання наступних кроків [164-169]:

✓ удосконалення системи та підвищення рівня протидії корупції в Україні, яка посідає 104 місце серед 180 країн (Рис. 5) Corruption Perceptions Index, CPI;

- ✓ залучення штучного інтелекту щодо розробки нових методик контролю якості лікорогорілчаної продукції і алкогольних напоїв і пива, препаратів, що містять у своєму складі спирт;
  - ✓ впровадження у фармакотерапію пацієнтів, які зазнали отруєння від фальсифікованої продукції екстреного комбінованого застосування сучасних антидотів - лікарських засобів, що базуються на принципах медичного та фармацевтичного права, доказової медицини і доказової фармації;
  - ✓ розробка нових методів аналізу у відповідності до Державної Фармакопеї України;
  - ✓ вивчення фармакоеконімічних підходів за для забезпечення сучасного, якісного, безпечного і своєчасного лікування громадян, які зазнали на отруєння;
  - ✓ посилення державного захисту прав споживачів лікорогорілчаної продукції, що зазнали отруєння внаслідок вживання фальсифікованої лікорогорілчаної продукції, безоплатного лікування і компенсації збитків за рахунок злочинців, що збувають «горілчаний фальсифікат», що потребує на відповідну законодавчу ініціативу до законів та нормативно-правових актів [170, 171]:
- Постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. №1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань»;
  - Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального.

Рис. 5. Основні показники щодо рівня корупції в Україні впродовж 2013-2023 років, яка посідає 104 місце серед 160 країн (Corruption Perceptions Index, CPI) [170].

Важливим моментом у правотворчій діяльності є те, що пропозиції щодо змін і доповнень до діючих статей Кримінального Кодексу України, а також посилення кримінальної відповідальності за незаконний обіг психоактивних речовин (наркотичних і одурманюючих засобів, сильнодіючих, отруйних і психотропних речовин, прекурсорів) і фальсифікованої лікєро-горілочаної продукції, алкогольних напоїв (віскі, горілка, коньяк, віно та ін.), які автори тривалий час запропоновували у авторитетних і вагомих фахових журналах «*Теорія і практика правознавства*» (<http://tlaw.nlu.edu.ua/issue/archive>), «*Український вісник психоневрології*» (<https://uvnprn.com.ua/archive-of-numbers>), «*SSP Modern Law and Practice*» (<https://ssp.ee/index.php/mlp>) для розгляду і прийняття, депутатами Верховної Ради України по суті не розглядаються. Наприклад, посилення кримінальної відповідальності за статтею 204 КК України [172].

Також важливо відмітити, що пропозиції авторів статті про посилення кримінальної відповідальності раніше було розглянуто, враховано в законодавчих ініціативах і обговорено та введено депутатами Верховної Ради в дію, а саме:

- **Стаття 286⁻¹**. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння;
- **Стаття 321⁻¹**. Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів.

Тому, автори статті пропонують про розгляд депутатам Верховної Ради України нової законодавчої ініціативи та введення до Кримінального кодексу України нової статті 204-1 КК України, яку викласти у наступній редакції.

Стаття 204-1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут фальсифікованих фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива

1. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту, збут фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива, а також здійснення таких дій щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива, що є підакцизним товаром або стало причиною легких тілесних ушкоджень громадянину, -

караються штрафом від десяти тисяч до ста тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк від **шести** місяців до **одного** року, або позбавленням волі на строк від **двох** до **п'яти** років з конфіскацією та знищенням незаконно вироблених або придбаних товарів, знарядь виробництва, сировини для їх виготовлення.

2. Порушення встановлених правил виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, відпуску, обліку, перевезення, пересилання фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива або стало причиною середньої тяжкості тілесних ушкоджень громадянина, -

карається штрафом від двохсот тисяч до чотирьохсот тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян позбавленням волі на строк від **п'яти** до **десяти** років з конфіскацією та знищенням незаконно вироблених або придбаних товарів, знарядь виробництва, сировини для їх виготовлення

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб, або якщо предметом таких дій були фальсифіковані лікєро-горілочані вироби, алкогольні напої або пиво, у великих розмірах або стало причиною тяжких тілесних ушкоджень або смерті одного громадянина, -

караються позбавленням волі на строк від **десяти** до **дванадцяти** років.

4. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою, або якщо предметом таких дій були фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива, в особливо великих розмірах або стало причиною смерті двох або більше громадян, -

караються позбавленням волі на строк від **дванадцяти** до **п'ятнадцяти** років або **довічним позбавленням волі**, з конфіскацією майна.

5. Особа, яка добровільно здала фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива, та вказала джерело їх придбання або сприяла розкриттю злочинів, пов'язаних з їх незаконним обігом, звільняється від кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива, а також за вчинення таких дій без спеціального на те дозволу для підакцизних товарів (частина перша цієї статті) щодо обладнання, призначеного для виробництва чи виготовлення фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива.

У звіті Всесвітньої організації охорони здоров'я (2024 рік) наголошується, що [173]:

- ❖ 2,6 мільйона летальних випадків на рік були пов'язані з вживанням алкогольних напоїв, що становить 4,7% усіх летальних випадків і 0,6 мільйона смертей через вживання наркотичних засобів на інших психоактивних речовин;
- ❖ 2 мільйони летальних випадків серед чоловіків від вживання алкогольних напоїв та 0,4 мільйона смертей чоловіків від вживання наркотичних засобів та інших психоактивних речовин;
- ❖ 400 мільйонів громадян у всьому світі страждають від розладів, пов'язаних із вживанням лікєро-горілочаних виробів-алкоголю, з них 209 мільйонів громадян жили з алкогольною залежністю.

Зазначене потребує на [174]:

- Розгляд і затвердження планів щодо прийняття до виконання Глобального плану дій щодо алкоголю на 2022-2030 роки, схваленого державами членами ВООЗ, спрямованого на зменшення шкідливого вживання алкоголю за допомогою ефективних, заснованих на фактичних даних стратегій на національному, регіональному та глобальному рівнях
- Усунення розриву у лікуванні розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин – у 2019 році частка громадян, які контактували зі службами лікування алкоголізму і наркоманії становила від 1% до 35%
- Зміцнення інститутів адвокації, реабілітації та соціальної допомоги
- Підвищення кваліфікації фахівців
- Обговорення питань щодо протидії обігу фальсифікованого алкоголю та пов'язаних питань попередження причин і умов, що спричиняють корупцію, погіршення громадського здоров'я в межах XXII Міжнародної мультидисциплінарній науково-практичній конференції «Медичне та фармацевтичне право в системі правовідносин «лікар-пацієнт-фармацевт-експерт-адвокат: обіг лікарських засобів від виробництва і контролю якості до призначення і фармакотерапії» (Київ-Харків-Львів-Таллінн), проведення якої планується 13-14 листопада 2025 року в онлайн режимі;
- Удосконалення багаторівневих систем аналізу, моніторингу та дослідження на тлі мультидисциплінарного підходу за рахунок збільшення мобілізації ресурсів, розподілу та інноваційних механізмів фінансування для зміцнення спроможності сфери охорони здоров'я, фармацевтичної галузі та соціальних систем.

Таким чином, встановлено, що дії злочинців, що налагодили незаконне виготовлення фальсифікованої лікєро-горілочаної продукції, алкогольних напоїв і пива спрямовано на руйнування фінансово-економічної системи держави, погіршення громадського здоров'я, взагалі, та окремого громадянина, зокрема. При цьому держава уповноважила правоохоронні органи, прокуратуру, судом, та органи державної влади і місцевого самоврядування на захист життя і здоров'я громадян, забезпечення в обігу якісної і безпечної лікєро-горілочаної продукції. Тобто дії злочинців, які здійснюють обіг – продаж фальсифікованої горілочаної продукції направлено не тільки на відмивання коштів, та погіршення фінансово-економічної безпеки а на спричинення кожному споживачу – горілочаної продукції – дії що пов'язані з його отруєнням, тобто за судово-медичним критерієм оцінки на спричинення громадянину легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень або летальних випадків, внаслідок вживання фальсифікованої горілочаної продукції, що слідчими, прокурорами повинно бути

враховано під час розслідування кримінальних справ і додатково кваліфікуватися за відповідною статтею кримінального кодексу України.

Висновки. Встановлено, що у країнах світу заборонена до продажу неліцензійна, підроблена (фальсифікована) та неоподатковувана лікєро-горілочна продукція (віскі, горілка, коньяк, вино, пиво та інш.), що пов'язана із незаконним виробництвом (обігом та корупцією), внаслідок придбання і вживання якої руйнується основи офіційної фінансово-економічної системи (паралельно діє «тіньова економіка» та «відмиваються» кошти), зменшується кількість робочих місць і працевлаштування фахівців, недофінансуються сфери (програми) соціального, медичного та фармацевтичного захисту громадян, пацієнтів, громадського здоров'я населення. Внаслідок вживання широким колом населення фальсифікованої лікєро-горілочної продукції - алкогольних напоїв) руйнується робота окремих органів (наведено механізми ушкодження клітин у людини (печінка, мозок, серцево-судинна-, психоневрологічна системи, кровообігу, деменцією, зору, слуху, руху, пошкодження клітин, та інш.), в окремих випадках за судово-медичною оцінкою споживач отримує легкі, середні або тяжкі тілесні ушкодження або це є причиною летальних випадків. посилення державного захисту прав споживачів лікєро-горілочної продукції, що зазнали отруєння внаслідок вживання фальсифікованої лікєро-горілочної продукції, безоплатного лікування і компенсації збитків за рахунок злочинців, що збувають «горілочний фальсифікат», що потребує на відповідну законодавчу ініціативу до законів та нормативно-правових актів, а саме:

- Постанови Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. №1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань»;
- Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального.

Для міждисциплінарної протидії виробництва не облікованого спирту та лікєро-горілочних виробів запропонувати, про необхідність розробки сучасних заходів, а саме:

- «Державної програму щодо реєстру якості питної води, що застосовується підприємствами України при виготовленні спирту, пива, лікєро-горілочних виробів (горілка, віскі, вино, коньяк, шампанське тощо);
- розробки сенсорних засобів моніторингу повітряного середовища на підприємствах, що виготовляють спирт і лікєро-горілочні вироби, а також торговельних приміщень де зберігається алкогольна продукція у всіх без виключення торговельних мережах (маленьких сільських магазинах) України в яких продається населенню відповідного віку лікєро-горілочні вироби, а також розробки та впровадження у торговельну сферу сучасних фізико-хімічних методів властивостей (електропровідність «Електрохімічна кінетика», квантово-хімічні розрахунки для прогнозування утворення розчинників з більшою стабільністю) королю якості лікєро-горілочної продукції (а відповідний штрих код або голограма повинна бути на кожній пляшці).

Потребується на впровадження на всіх рівнях в Україні (МОЗ України, МВС України, Мінсоцполітики, Генпрокуратурі України, Мінюсті України та інш.), взагалі, та органів місцевої влади і органів місцевого самоврядування, зокрема, які повинні взяти на себе наступні зобов'язання, а саме:

- виконання Глобального плану дій щодо алкоголю на 2022-2030 роки, схвалений державами членами ВООЗ, спрямований на зменшення шкідливого вживання алкоголю за допомогою ефективних, заснованих на фактичних даних стратегій на національному, регіональному, місцевому рівнях;
- Усунення розриву у лікуванні розладів, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин задля охоплення лікуванням залишається неймовірно низьким, у 2019 році

частка громадян, які контактували зі службами лікування алкоголізму і наркоманії, становила всього від 1% до 35%;

- Зміцнити адвокацію, профілактичний та лікувальний потенціал сфери охорони здоров'я та соціальної допомоги задля розширення мультидисциплінарного рівня підготовки під час підвищення кваліфікації медичних, соціальних, юридичних та фармацевтичних працівників;
- Удосконалити багаторівневі системи аналізу, моніторингу та відповідний дослідницький-мультидисциплінарний потенціал за рахунок збільшення мобілізації ресурсів, розподілу та інноваційні механізмів фінансування для зміцнення спроможності сфери охорони здоров'я, фармацевтичної галузі та соціальних систем;

Пропонується на розгляд депутатам Верховної Ради України сучасної законодавчої ініціативи та введення до Кримінального кодексу України нової статті 204¹ КК України (5-ть частин), яку викласти у запропонованій авторами статті редакції, тобто: Стаття 204¹. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут фальсифікованих фальсифікованих лікєро-горілочаних виробів, алкогольних напоїв і пива.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що дослідження проводилося за відсутності будь-яких комерційних чи фінансових відносин, які можна було б розцінити, як потенційний або реальний конфлікт інтересів.

Фінансування. Автори засвідчують, що жодні державні чи приватні установи не фінансували це дослідження.

Заява про наявність даних. Набори даних, проаналізовані під час поточного дослідження, доступні у відповідного автора за розумним запитом

Подяка. Автори статті виражають щирю подяку кандидату фармацевтичних наук, доценту Аліні Осінцевій за комплексну, графічно-методичну допомогу при підготовці статті для публікації (<https://scholar.google.com.ua/citations?user=q0kn6r4AAAAJ&hl=en>).

Література.

1. Seitz F., Reimers H.-E., Schneider F. Cash in Circulation and the Shadow Economy: An Empirical Investigation for Euro Area Countries and Beyond. *Journal of Business & Economic Policy*. 2020. Vol. 7. No. 2. P. 10-32. URL: <https://jbepnet.com/journal/index/2450>
2. OLAF unveils major smuggling scheme for counterfeit vodka and whisky. PRESS RELEASE. *European Anti-Fraud Office*. 17.07.2024. URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-unveils-major-smuggling-scheme-counterfeit-vodka-and-whisky-2024-07-17_en
3. Experts warn about counterfeit and illicit alcohol during the holiday season. *News-medical*. 23.12.2024. URL: <https://www.news-medical.net/news/20241223/Experts-warn-about-counterfeit-and-illicit-alcohol-during-the-holiday-season.aspx>
4. Manning L., Kowalska A. Illicit Alcohol: Public Health Risk of Methanol Poisoning and Policy Mitigation Strategies. *Foods*. 2021. Vol. 10. Is. 7. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.3390/foods10071625>
5. Mental health of children and young people: service guidance. *WHO*. 09.10.2024. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240100374>
6. Health promotion and disease prevention through population-based interventions, including action to address social determinants and health inequity. *WHO*. 2025. <https://www.emro.who.int/about-who/public-health-functions/health-promotion-disease-prevention.html>
7. Public Health. *Encyclopedia of Applied Ethics (Second Edition)*. *ScienceDirect*. 2012. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/public-health>
8. Shapovalov V. Falsified Alcohol: Multidisciplinary Forensic and Pharmaceutical, Criminal and Legal, Clinical and Pharmacological Study of Circulation and Factors of Destruction of Human Body. *SSP Modern Law and Practice*. 2023. Vol. 3. No 2. P. 1-18. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v3i2.89>

9. Shapovalov V.V., Shapovalov V.V., Zbrozhek S.I. et al. Forensic and pharmaceutical examination of the facts of poisoning as a result of illegal circulation of counterfeit alcoholic beverages on the stage of consumption. *Theory and Practice of Jurisprudence*. 2016. Vol. 2. No 10. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2016.10.77093> URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/77093>
10. Shapovalov V.V., Shapovalov V.V., Shapovalova V.A. et al. Forensic, pharmaceutical and criminalistics examination of the facts of murders committed by women in intoxicated state. *Theory and Practice of Jurisprudence*. 2015. Vol. 1. No 7. 28. DOI: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2015.1.63529>
11. Shapovalova V., Zakharchenko I. Organizational and legal approaches to reforming of the law enforcement system of Ukraine: illegal circulation of psychoactive substances and addictive dependence. 2021. SSP Modern Law and Practice. Vol. 1. No. 1. P. 1-22. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v1i1.20>
12. Osyntseva A., & Shapovalov V. Falsified Alcohol: Forensic and Pharmaceutical, Forensic and Narcological, Forensic and Medical Consequences for Life and Health of a Citizen. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2024. Vol. 5. No 1. P. 1-23. DOI: <https://doi.org/10.52914/apmp.v5i1.64>
13. Wang L., Zhang W., Wang R. et al. Estimating the time of last drinking from blood ethyl glucuronide and ethyl sulphate concentrations. *Sci. Rep.* 2022. Vol. 12. e14262. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-022-18527-8>
14. Obad A., Peeran A., Little J.I. et al. Alcohol-Mediated Organ Damages: Heart and Brain. *Front. Pharmacol.* 2018. Vol. 13. No 9. 81. DOI: <https://doi.org/10.3389/fphar.2018.00081>
15. Закон України «Про судову експертизу». Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1994. № 28, ст.232. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
16. Наказ МОЗ України від 17.01.1995 №6 «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26 липня 1995 р. за N 248/784. Верховна Рада України. 17.01.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0248-95#Text>
17. Neufeld M., Lachenmeier D.W., Ferreira-Borges C. et al. Unrecorded alcohol: what the evidence tells us. (Snapshot series on alcohol control policies and practice). *World Health Organization*. 2022. P. 1-32. URL: https://www.drugsandalcohol.ie/36053/1/WHO_Unrecorded_alcohol_brief.pdf
18. Economically Motivated Adulteration (Food Fraud). URL: <https://www.fda.gov/food/compliance-enforcement-food/economically-motivated-adulteration-food-fraud>
19. Wajsman N., Burgos C.A., Davies C. The economic cost of ipr infringement in spirits and wine. *EUIPO*. 2016. URL: <https://www.euipo.europa.eu/en> URL: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/resources/research-and-studies/ip_infringement/study8/wines_and_spirits_en.pdf
20. Kiely M. EU loses €3 billion annually to fake alcohol. *The spirits business*. 08.02.2023. URL: <https://www.thespiritsbusiness.com/2023/02/eu-loses-e3-billion-annually-to-fake-alcohol/>
21. Hohwieler R. UK loses 28,000 licensed venues since 2020. *The spirits business*. 13.01.2025. URL: <https://www.thespiritsbusiness.com/2025/01/uk-loses-28000-licensed-venues-since-2020/>
22. Wine counterfeiters busted in Italy for selling bottles of fake wine for EUR 15 000. *EUROPOL*. 15.10.2024. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/wine-counterfeiters-busted-in-italy-for-selling-bottles-of-fake-wine-for-eur-15-000>
23. Fielding C. Foreign office warns travellers heading to Turkey to avoid popular activity. *Mirror*. 20.12.2024. URL: <https://www.mirror.co.uk/travel/europe/foreign-office-warns-travellers-heading-34353190>
24. Counterfeit alcohol death toll surges to 17 in Istanbul. *Turkiye Today*. 04.12.2024. URL: <https://www.turkiyetoday.com/turkiye/counterfeit-alcohol-death-toll-surges-to-17-in-istanbul-88581/>

25. Krasteva G. At least 17 people killed after drinking 'fake alcohol' at tourist hotspot. *Metro*. 05.12.2024. <https://metro.co.uk/2024/12/05/least-17-people-killed-drinking-fake-alcohol-istanbul-22126329/>
26. Turkey: 11 dead after drinking tainted alcohol in Istanbul. *Le Monde*. 25.01.2025. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/01/14/turkey-11-dead-after-drinking-tainted-alcohol-in-istanbul_6737044_4.html
27. Guy J. Police in France and Italy bust gang that sold bottles of fake vintage wine for \$16,000 apiece. *CNN*. 16.10.2024. URL: <https://edition.cnn.com/2024/10/16/travel/wine-fraud-ring-europe-scli-intl/index.html>
28. Голубовська О.А. Постковідний синдром: патогенез та основні напрями реабілітації. *Здоров'я України*. Січень 2021. № 2 (495). С. 16-18. URL: <https://www.uf.ua/wp-content/uploads/2021/02/2021-Postkovidnyj-syndrom-Golubovska.pdf>
29. Лікування постковідного синдрому. *Клініка Medikom*. 2024. URL: <https://medikom.ua/lechenie-postkovidnogo-sindroma/>
30. Єрмоленко О.П. Постковідний синдром: симптоми, методи лікування та реабілітація. *Мережа клінік поруч з домом PULSE*. 27.11.2023. URL: https://pulseclinic.com.ua/blog/postcovid_syndrome.html
31. Nirappil F. Covid isn't as bad this winter. Flu is worse. Here's why. *The Washington Post*. 25.01.2025. URL: <https://www.washingtonpost.com/health/2025/01/25/covid-flu-winter-virus/>
32. Shapovalova V. Forensic and pharmaceutical risks in the organization of pharmacotherapy of covid, post-covid and long-covid disorders. COVID-19 and vaccination practice standards. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 4. P. 1-24. URL: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i4.69>.
33. Shapovalova V. The ICD-11 For the Twenty-First Century: The First View from The Organizational, Legal, Clinical and Pharmacological Aspects. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 1. P. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i1.37>
34. Ivanishyn-Hayduchok L., Shapovalova V., & Shapovalov V. ICD-11: Organizational and Legal, Medical and Pharmaceutical, Social and Economic Issues of Implementation of the Program of State Guarantees of Medical Care in 2022 in Ukraine, Based on The Fundamental Principles of the European Union. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 2. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i2.53>
35. Shapovalova V.O., Chernykh V.P. The physiological properties of the action of a new analgesic and antipyretic preparation. *Fiziologichnyi zhurnal*. 1997. Vol. 43. N. 1-2. P. 117-121.
36. Shapovalova V.A., Shapovalov V.V. Handbook of legal and forensic pharmacy. *Kh.: Torsing*. 1997. P. 1-700.
37. Shapovalova V. System of drugs circulation based on medical and pharmaceutical law. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 1. No. 1-2. P. 1-12. URL: <https://apmplmi.com/index.php/apmp/article/view/12>
38. Ryschenko, O. A., Shapovalova, V. A., & Shapovalov, V. V. Council of Europe Convention «On fighting falsification of medical products and similar crimes that threaten public health» as a source of development forensic pharmacy. *Farmatsevtichnyi Zhurnal*. 2013. No. 4. P. 39-46. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/385>
39. Ryabukha O. COVID-19 Pandemic Encourages to Deepen the Study of the Thyroid Gland: Correlation Portraits as a Means of Research in Different Directions of Follicular Thyrocytes Activities. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 1. P. 1-21. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i1.40>
40. Як подолати постковідний синдром? *Універсальна клініка «Оберіг»*. 12.05.2021. URL: <https://oberig.ua/news/statti/yak-podolati-postkovidnii-sindrom-700>
41. Пост COVID. Середній перебіг хвороби. *Сіті Клініка*. 2025. URL: <https://cityclinic.com.ua/ua/content/post-covid-seredniy-perebig-hvoroby>
42. Shapovalova V. Post-Traumatic Stress Disorder: administration, clinical and pharmacological, organizational and legal, pharmaceutical management, recent case studies. *SSP*

- Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No. 1. P.1-8. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v4i1.123>
43. Shapovalova V., Shapovalov V., Shapovalov V. et al. Experience of the Department of Medical and Pharmaceutical Law, General and Clinical Pharmacy of the Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education Concerning the Educational Process During the Quarantine Period Caused by COVID-19. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 2. No 2. P. 1-20. URL: <https://doi.org/10.52914/apmp.v2i2.33>
44. Shapovalova V., Shapovalov V., Shapovalov V. et al. The COVID-19 Pandemic (Strains "Delta", "Omicron"): Particularities of Study on the Thematic Cycle "General Pharmacy Based on Pharmaceutical Law". *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2022. Vol. 3. No 1. P. 1-18. URL: <https://doi.org/10.52914/apmp.v3i1.36>
45. Shapovalova V.A., Zbrozhek S.I., Shapovalov V.V. et al. Coronavirus disease pandemia 2019: growth of epidemic dangers. *Acta scientific pharmaceutical sciences*. 2020. Vol. 4. Issue 7. P. 61-68. DOI: <https://doi.org/10.31080/ASPS.2020.04.0559>
46. Hayduchok I., Shapovalov V., Shapovalov V. Organizational and Legal Study and Implementation by Administrative Staff of Higher Education of Licensing Conditions for Educational Activities in Ukraine During COVID-19 Pandemic. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2022. Vol. 3. No 1. P. 1-30. URL: <https://doi.org/10.52914/apmp.v3i1.38>
47. Shapovalova V. Interdisciplinary pharmaco-economic research concerning the pharmacotherapy of alcoholic hepatitis in conditions of COVID-19 Pandemic. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 2. P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v3i2.87>
48. Постковідний синдром, або як повернутись до активного способу життя. *Medicover*. 2024. URL: <https://medicover.ua/blog/postkovidnyy-syndrom.html>
49. Постковідний синдром та як з ним боротися. *Сайт Луцької міської ради*. 2025. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/postkovidnyi-syndrom-ta-iaak-z-nym-borotysia>
50. Постковідний синдром: як повернутись до активного життя після COVID-19. МОЗ України. 2025. URL: <https://moz.gov.ua/uk/postkovidnij-sindrom-jak-povernutis-do-aktivnogo-zhittja-pislja-covid-19>
51. Kuzminov V, Linskiy I, Minko O. et al. The amount of drunk days and its relationships with other characteristics of alcoholic behavior of the respondents. *European Psychiatry*. 2024. Vol. 67. Special Issue S1: Abstracts of the 32nd European Congress of Psychiatry. April 2024. Pp. S411. DOI: <https://doi.org/10.1192/j.eurpsy.2024.847>
52. Lavoshnik O., Gryzodoub O., Diachenko L. et al. State Pharmacopoeia of Ukraine and Pharmaceutical Law: State Quality Standard for Medicines for Standardization and Quality Control During Circulation in Healthcare and Pharmacy Sectors. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2025. Vol. 5. No.1. P. 1-20. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v5i1.176>
53. Gryzodoub O., Shapovalov V. Quality Systems in Pharmacy: Multidisciplinary Context of the State Pharmacopoeia of Ukraine. *SSP Modern Law and Practice*. 2023. Vol. 3. No. 1, P. 1-23. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v3i1.81>
54. Osyntseva A., Shapovalov V. Management and marketing of circulation of first-line antituberculosis medicines: use of innovative research technologies. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 4. P. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v3i4.114>
55. Osyntseva A. Use of B Vitamins in Pharmacotherapy of Tuberculosis: Retrospective and Marketing Analysis. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No. 3. P. 1-26. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v4i3.154>
56. Nevzghoda O., Shapovalov V., Osyntseva A., Shapovalova V. Codeines Medicine: ABC/VED Analysis, Effectiveness and Rationality of Application. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2024. No. 4. P. 29-34. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14275098>
57. Chuiev Yu., Shapovalova V. Interdisciplinary pharmaco-economic study of pharmacotherapy of cupping of drunk forms of alcohol dependence: clinical and pharmacological, organizational, legal and marketing experiment. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmmp.v1i2.24>

58. Shapovalov V., Shapovalova V., Kuryzheva O. et al. The need to increase state control over the circulation of medicinal plants, which has psychoactive properties (on the basis of forensic pharmacy). *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2010. No. 5. P. 16-20. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/721>
59. Shapovalov V., Shapovalova V., Malinina N. The forensic pharmacy, as component part of the state checking after violations and removal of reasons and terms which are instrumental in violations system, is related to illegal turn of precursors. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2009. No. 5. 61-66. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/915>
60. Chernenko M., Nehreba T., Voloshyna N. et al. Modern Pulse Corticosteroid Therapy in Patients with Multiple Sclerosis: Adverse Events and Clinical and Pharmacological Measures to Eliminate Them. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2025. Vol. 5. No. 1. P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v5i1.173>
61. Shapovalov V., Linsky I. Influence of the genetic and environmental components on the addictive dependence development of the drug addicted patients with deviant behavior (forensic and pharmaceutical aspects). *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2011. No. 5. P. 30-34. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/585>
62. Zbrozhek S., Shapovalova V., Shapovalov V., & Hmelevskiy M. Organizational and legal research of indicators of incidence and prevalence of diabetes mellitus in countryside areas. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2017. No. 1. P. 44-53. URL: <https://journals.uran.ua/ami/article/view/190057>
63. Shapovalova V., Malinina N., Shapovalov V. et al. Pharmaceutical law: forensic and pharmaceutical identified risks use psychotropic substances in stock of drugs for weight loss. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2011. No. 5. P. 35-37. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/586>
64. Tsysnetska A., Chernikhovskiy M., Vujsyk Y. Analysis of Dermatovenerological Pathology Among Military Personnel During Outpatient Clinic Admission in Ukraine. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No. 4. P. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v4i4.165>
65. Shapovalov V., Shapovalova V., Sorokin A. et al. Pharmaceutical law: forensic and pharmaceutical study of the causal relationships between beer alcoholism, illegal actions, disorders of health medical and pharmaceutical help on basis of proving pharmacy. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2010. No. 2. P. 27-32. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/840>
66. Pyndus V., Shapovalov V. Study of Pharmaceutical Provision Under the Program of Medical Guarantees in Ukraine. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No 3. P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v4i3.155>
67. Shapovalov V., Shapovalova V., Kuryzheva O. Forensic and pharmaceutical study of features of turn-over of medical preparation with psychoactive property on the principle of Constitution of Ukraine. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2010. No 3. P. 42-47. Retrieved from <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/798>
68. Zbrozhek S.I., Shapovalova V.O., Shapovalov (Jr.) V.V. et al. Processing of the control regime of medicines for pharmacotherapy of chronic pain syndrome in the field of palliative aid. *Likars'ka Sprava*. 2019. No. 5-6. P. 111-118. DOI: [https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2019\(15\)](https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2019(15))
69. Shapovalova V., Shapovalov V., Hmelevskoy N. et al. Forensic and pharmaceutical aspects of counteracting the circulation of substandard and counterfeit medicines. *Health of Society*. 2017. Vol. 6. No. 1-2. P. 98-102. URL: <https://doi.org/10.22141/2306-2436.6.1-2.2017.122109>
70. Shapovalov V., Vasina Y., Shapovalova V. et al. Forensic pharmaceutical research problems hearing disorders in patients suffering from addictive disorders due to health substance abuse. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2012. No. 4. P. 33-36. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/493>
71. Radionova V.A., Shapovalova V.A., Linsky I.V. et al. Forensic pharmacy and narcology: psychological features as indicators of susceptibility to the development of addictive disorders health in women. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2013. No. 1. P. 32-37. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/430>

72. Shapovalov V.V., Shapovalov V.V., Shapovalova V.O. et al. Forensic, pharmaceutical and criminalistics examination of the facts of murders committed by women in intoxicated state. *Theory and Practice of Jurisprudence*. 2015. Vol. 1. No. 7. P. 1-26. DOI: <https://doi.org/10.21564/2225-6555.2015.1.63529>
73. Shapovalov V., Osyntseva A., Veits O. et al. Multidisciplinary Study of Alcohol Abuse from the Perspective of Pharmaceutical Law and Forensic Pharmacy. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. Vol. 4. No. 1. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i1.133>
74. Shapovalov V. (Jr.), Gudzenko A., Shapovalova V. et al. Forensic and pharmaceutical study of the presence of a causal link between the degree of alcohol abuse and qualification level of the respondents. *Pharmacia*. 2017. Vol. 66. No. 3. P. 31-39. URL: <http://bspshs.org/wp-content/uploads/2017/11/Shapovalov.pdf>
75. Ryabukha O. Multidisciplinary Studies of the Thyroid Gland's Synthetic Activity under Conditions of Iodine Deficiency Using Correlation Analysis. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 3. P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v3i3.104>
76. Shapovalov V. Falsified alcohol: multidisciplinary forensic and pharmaceutical, criminal and legal, clinical and pharmacological study of circulation and factors of destruction of human body. *SSP Modern Law and Practice*. 2023. Vol. 3. No. 2. P. 1-18. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v3i2.89>
77. Nevzghoda O., Nevzghoda A. Thoracoscopy and Video-Assisted Thoracoscopy in Diagnostics of Pneumothoraxes, Traumatic Defeats of Thorax with Pneumothoraxes. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 4. P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v3i4.112>
78. Шаповалов В.В., Шаповалова В.О., Мельниченко А.М. та інші. Судова фармація, фармацевтичне право і медичне право, як інструмент МОЗ України і МВС України у вивченні фактів вбивств та самогубств внаслідок вживання психоактивних речовин або несвоєчасної медико-фармацевтичної допомоги. *Ліки України*. 2007. № 112. Додаток. С. 170-179.
79. Ryabukha O. Theoretical and Experimental Approaches to Study of Biological Objects by Mathematical Methods Using the Example of Hormone Production in the Thyroid Gland. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No. 3. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v4i3.153>
80. Shapovalov V., Diachenko A. Interdisciplinary Forensic and Pharmaceutical Study of Illegal circulation of falsified alcoholic beverages to combat crime and prevent Public Health disorders. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 1. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v3i1.86>
81. Osyntseva A. Polydrug addiction: multidisciplinary forensic and pharmaceutical, organizational and legal, and technological study of factors of formation and development. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 4. P. 1-14. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v2i4.72>
82. Matsko N., Pokhmurska-Hudym N., Ambrozevych Z. et al. Modern Apitherapy in the Treatment of Lyme Arthritis. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2025. Vol. 5. No. 1. P. 1-18. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v5i1.177>
83. Shapovalova V.A., Zbrozhek S.I., Shapovalov V.V. et al. Forensic pharmacy: some risk factors in the formation of addictive health disorders. *Acta Scientific Pharmaceutical Sciences*. 2021. Vol. 4. Iss. 1. P. 7-12. DOI: <https://doi.org/10.31080/ASPS.2020.05.0651>
84. Shapovalov V. Multidisciplinary Study of Medical Errors in the System of Legal Relations Between "Doctor-Patient-Pharmacist-Advocate" During the Circulation of Drugs. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 2. P. 1-10. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v3i2.88>
85. Ryschenko O.A., Shapovalova V.A., & Shapovalov V.V. Council of Europe Convention «On fighting falsification of medical products and similar crimes that threaten public health» as a source of development forensic pharmacy. *Farmatsevtichnyi Zhurnal*. 2014. No. 4. P. 39-46. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/385>

86. Shapovalov V.V., Ryschenko O.A., Shapovalov V.V. et al. Medical and pharmaceutical law: application of analgesic drugs as part of the formulary system of Ukraine. *Farmatsevtichnyi Zhurnal*. 2019. No. 3. P. 74-82. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/291>
87. Shapovalov V.V., Gudzenko A., Zbrozhek S. et al. Forensic and pharmaceutical analysis of addictive morbidity because of the use of psychotropic psychoactive substances in Ukraine (retrospective aspect). *Annals of Mechnikov's Institute*. 2019. No. 3. P. 41-44. URL: <https://journals.uran.ua/ami/article/view/188584>
88. Shapovalov V. Forensic Pharmacy, Organization of Pharmaceutical Business, Drug Technology, Medical, Pharmaceutical, And Criminal Law: The State System of Combating the Illegal Circulation of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances and Their Abuse in Pandemic Condiiti. *SSP Modern Law and Practice*. 2022. Vol. 2. No. 3. P. 1-35. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i3.66>
89. Shapovalov V., Veits O. Forensic and Pharmaceutical, Criminal and Legal, Social and Economic Study of the Conditions, that Cause Bribery Corruption in the System of Legal Relations "Doctor-Patient-Investigator-Lawyer". *SSP Modern Law and Practice*. 2022. Vol. 2. No 3. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v2i3.57>
90. Shapovalov V., Veits O. Methadone Addiction: An Interdisciplinary Study of Trafficking, Abuse, and Disease. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. Vol. 4. No 3. P. 1-24. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i3.158>
91. Shapovalov V., Shapovalova V., Osyntseva A. et al. Multidisciplinary context of research of a new drug in infectious and inflammatory diseases. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2024. No 3. P. 3-9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13820208>
92. Shapovalov V., Shapovalova V., Osyntseva A. et al. The Relevance of Acquiring of Legal Knowledge Concerning Labor Protection, Fire Safety, Sanitary and Epidemiological Regime for Health Care Professionals. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. Vol. 4. No 1. P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i1.127>
93. Shapovalov V., Veits O. Medical and Pharmaceutical Law in Erasmus+: Study of the Disciplines by Medical Students as a Basis for Training of Healthcare Professionals in Prevention of Medical Errors and Crimes. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. Vol. 4. No 4. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i4.169>
94. Shapovalov V., Veits O., Panchenko O. et al. Pharmacy and Dentistry: A Multidisciplinary Study of the Risks of Circulation of Medicinal Products. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No 1. P. 1-11. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmpm.v4i1.132>
95. Shapovalov V., Veits O., Diachenko A. Modern Illegal Drug Business in Ukraine: Multidisciplinary Study of the System of Prevention and Countermeasures Against the Legalization of Income (Money Laundering) Obtained by Criminal Means. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. 4. No 2. P. 1-27. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i2.145>
96. Shapovalov V., Osyntseva A., Veits O. et al. Multidisciplinary Study of Alcohol Abuse from the Perspective of Pharmaceutical Law and Forensic Pharmacy. *SSP Modern Law and Practice*. 2024. Vol. 4. No 1. P. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.53933/sspmlp.v4i1.133>
97. Haiduchok I., Gumenyuk O., Malekh H. et al. Pharmaceutical and medical law in the field of health care: ensuring the availability of the latest medical technologies and circulation of medicinal products for patients. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2024. Vol. 5. No 1. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.52914/apmp.v5i1.65>
98. Markovska A., Serdiuk O., Soldatenko I. Trust as a weapon of war: fighting corruption and corporate crime in Ukraine. *Crime Law Soc. Change*. 2025. Vol. 83. Article number 12 P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10611-024-10191-5>
99. Закон України «Про лікарські засоби». *Верховна Рада України*. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text>
100. Кожне друге отруєння алкоголем в Україні закінчується смертю. *Волинські новини*. 31.10.2018. <https://www.volynnews.com/news/all/kozhne-druhe-otruyennia-alkoholem-v-ukrayini-zakinchuyetsia-smertiu/>

101. Bryan M.A., Hill A.E. Worldwide Illicit and Counterfeit Alcoholic Spirits: Problem, Detection, and Prevention. 2024. Vol.82. Iss.3. P. 187-203. <https://doi.org/10.1080/03610470.2024.2319934>
102. Rehm J., Neufeld M., Room R. et al. The Impact of Alcohol Taxation Changes on Unrecorded Alcohol Consumption: A Review and Recommendations. *Int. J. Drug Policy*. 2022. Vol. 99. 103420. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2021.103420>
103. Гетьман А.П. Вітальне слово. Актуальні проблеми протидії злочинності та корупції: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 17 лютого 2023 р.). Харків: Юрай. 2023. С. 11-13. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2023/03/%D0%90%D0%BA%D1%82D1%97_17.02.23.pdf
104. Гетьман А.П. Вступне слово до учасників другої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції». Актуальні проблеми протидії злочинності і корупції: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 грудня 2023 р.). Харків: Юрайт. 2023. С. 9-10. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84_22.12.2023.pdf
105. ЗВІТ про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). Вебсайт Бюро економічної безпеки України. 2024. 50 с. [file:///C:/Users/valer/Downloads/zvit-2023-esbu%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/valer/Downloads/zvit-2023-esbu%20(3).pdf)
106. ЗВІТ про діяльність Бюро економічної безпеки України за 2023 рік (відповідно до статті 35 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»). Вебсайт Бюро економічної безпеки України. 2024. 52 с. <https://esbu.gov.ua/diialnist/plani-ta-zvity/2023-rik>
107. БЕБ на Київщині вилучило 120 тонн нелегального спирту на біоетанольному заводі. Вебсайт Бюро економічної безпеки України. 26.12.2024. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-kyivshchyni-vyluchylo-120-tonn-nelehalnoho-spyrtu-na-bioetanolnomu-zavodi>
108. Налагодили незаконне виготовлення й збут фальсифікату: поліцейські Рівненщини задокументували протиправну діяльність злочинної групи. Офіційний вебпортал ГУНП в Рівненській області. 19.12.2024 року. URL: <https://rv.npu.gov.ua/news/nalahodyly-nezakonne-vyhotovlennia-i-zbut-falsyfikatu-politseiski-rivnenshchyny-zadokumentuvaly-protypravnu-diialnist-zlochynnoi-hrupy>
109. Нацполіція ліквідувала масштабний підпільний спиртовий завод, де виготовляли до 20 000 літрів алкоголю на добу. Офіційний вебпортал Національна поліція України. 24.10.2024. <https://www.npu.gov.ua/news/natspolitsiia-likvidovala-masshtabnyi-pidpilnyi-spyrtovyi-zavod-de-vyhotovlialy-do-20-000-litriv-alkoholiu-na-dobu?v=671a53a9e8792>
110. На Харківщині прокуратура спільно з поліцією вилучили безакцизні алкоголь та тютюнові вироби на суму понад 4,5 млн грн (ФОТО). Харківська обласна прокуратура. 01.10.2024. URL: https://khar.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=371026&fp=20
111. Суд ухвалив вирок підприємцю, який планував збут фальсифікованих цигарок та сурогату. Рівненська обласна прокуратура. 15.02.2024. URL: <https://pro.gov.ua/sud-uhvalyv-vyrok-pidpryyemcyu-yakyy-planuvav-zbut-falsyfikovanyh-tygarok-ta-surogatu>
112. Керував авто у стані наркотичного та алкогольного сп'яніння і спричинив ДТП, в якій загинула дитина - підозрюється мешканець Київщини. Київська обласна прокуратура. 10.08.2024. https://kobl.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=367713&fp=30
113. У львів'янина на Рівненщині вилучили 12 тонн фальсифікованого спирту. Рівненська обласна прокуратура. 02.08.2024. URL: <https://pro.gov.ua/u-lvivyanyna-na-rivnenshchyni-vyluchyly-12-tonn-falsyfikovanogo-spyrtu>
114. Викрито канал незаконного виготовлення спирту. Львівська обласна прокуратура. 07.12.2022. URL: https://lviv.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=324067

115. Пінчук Ж. Затримали вантажівку, яка везла з Рівненщини на Львівщину тонни спирту. *Рівне вечірне*. 07.12.2022. URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/zatrimali-vantazhivku-yaka-vezla-tonni-spirtu-z-rivnenshchini-na-lvivshchinu>
116. Викрито жителів Рівного, які виготовляли та збували фальсифікований алкоголь. *Рівненська обласна прокуратура*. 18.07.2024. URL: <https://pro.gov.ua/vykryto-zhyteliv-rivnogo-yaki-vygotovlyaly-ta-zbuvaly-falsyfikovanyy-alkogol>
117. У Рівному судитимуть чоловіка, який планував продаж сурогату. *Рівненська обласна прокуратура*. 16.04.2024. URL: <https://pro.gov.ua/u-rivnomu-sudytymut-cholovika-yakyy-planuvav-prodazh-surogatu>
118. БЕБ на Львівщині викрило склад з контрафактним алкоголем: вилучено продукцію вартістю понад 23 млн грн. *Бюро економічної безпеки України*. 20.01.2025. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-lvivshchyni-vykrylo-sklad-z-kontrafaktnym-alkoholem-vylucheno-produktsiiu-vartistiu-ponad-23-mln-hrn>
119. Уряд визначив механізм реалізації Програми медичних гарантій у 2025 році. *МОЗ України*. 30.12.2024. URL: <https://moz.gov.ua/uk/uryad-viznachiv-mehanizm-realizaciyi-programi-medichnih-garantij-u-2025-roci>
120. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2024 №1503 «Деякі питання реалізації програми державних гарантій медичного обслуговування населення у 2025 році». *Верховна Рада України*. Редакція від 01.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1503-2024-%D0%BF#Text>
121. З початку року на рівненщині вилучили фальсифікованих підакцизних товарів на майже 2,3 млн грн. *Рівненська обласна прокуратура*. 15.03.2024. URL: <https://pro.gov.ua/z-pochatku-roku-na-rivnenshchyni-vyluchyly-falsyfikovanyh-pidakcyznyh-tovariv-na-mayzhe-23-mln-grn>
122. Придушили зеленого змія. Гетманцев розповів про успіхи в боротьбі з паленою горілкою. *Бізнес.NV*. 04.01.2025. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/borotba-z-tinovim-rinkom-alkogolyu-yakih-uspihiv-dosyagla-ukrajina-u-2024-roci-50479045.html>
123. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування акцизним податком спирту етилового та біоетанолу (Номер, дата реєстрації: 12038-1 від 02.10.2024). *Верховна Рада України*. 31.12.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44992>
124. Закон України від 09.10.2024 № 4014-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування акцизним податком спирту етилового та біоетанолу». *Верховна Рада України*. Прийняття 09.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4014-20#Text>
125. З 1 квітня 2025 року виробники спирту та біоетанолу визначатимуть акцизний податок, враховуючи гарантоване податкове зобов'язання. *Офіційний портал Державна податкова служба України*. 18.03.2025. URL: <https://tax.gov.ua/nove-pro-podatki--novini-/print-880045.html>
126. Правоохоронці Рівненщини обговорили результати співпраці та визначили пріоритети. *Рівненська обласна прокуратура*. 05.03.2025. URL: <https://pro.gov.ua/pravoohoronci-rivnenshchyny-obgovoryly-rezultaty-spivpraci-ta-vyznachyly-priorytety>
127. У Рівному викрили цех із виробництва сурогату – вилучили сировину, товар та підроблені марки акцизного податку. *Рівненська обласна прокуратура*. 14.03.2025. URL: <https://pro.gov.ua/u-rivnomu-vykryly-ceh-iz-vyrobnyctva-surogatu-vyluchyly-syrovynu-tovar-ta-pidrobleni-marky-akcyznogo>
128. Облаштували підпільні цехи, в яких виготовляли на продаж сурогат - п'ятьох рівнян підозрюють в організації алкогольного бізнесу. *Рівненська обласна прокуратура*. 19.03.2025. URL: <https://pro.gov.ua/oblashtuvaly-pidpilni-cehy-v-yakih-vygotovlyaly-na-prodazh-surogatyatoh-rivnyan-pidozryuyut-v>
129. На Рівненщині припинено діяльність підпільного виробництва алкоголю у промислових масштабах. *Україна кримінальна*. 19.03.2025. URL:

<https://cripo.com.ua/news/crime/na-rivnenshhyni-prypyneno-diynalnist-pidpilnogo-vyrobnytstva-alkogolyu-u-promyslovyh-masshtabah/>

130. Що слід пам'ятати при отруєнні алкоголем та його сурогатами. *Держпродспоживслужба – Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів*. 23.05.2018. URL: <https://dpss.gov.ua/news/shcho-slid-pamyatati-pri-otruyenni-alkogolem-ta-jogo-surogatami>

131. Обережно – отруєння сурогатним алкоголем! *Березанська громада Миколаївська область*. 31.08.2022. URL: <https://berezanska-gromada.gov.ua/news/1661946046/>

132. McMartin K., Jacobsen D., Hovda K.E. Antidotes for poisoning by alcohols that form toxic metabolites. 09. *Br. J Clin. Pharmacol.* 2015. Vol. 81. No 2. P. 505–515 URL: <https://doi.org/10.1111/bcp.12824>

133. Wang L., Zhang W., Wang R. et al. Estimating the time of last drinking from blood ethyl glucuronide and ethyl sulphate concentrations. *Sci. Rep.* 2022. Vol. 12. Article number 14262. P. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41598-022-18527-8>

134. Що робити при алкогольному отруєнні. *Офіційний сайт Запорізької міської ради*. 2025. URL: <https://zp.gov.ua/uk/page/scho-robiti-pri-alkogolnomu-otruenni>

135. Як вберегтись від летального отруєння фальсифікованим алкоголем. *Львівського порталу*. 10.10.2016. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2016/10/10/yak-vberegtis-vid-letalnogo-otruyennya-falsifikovanim-alkogolem>

136. Vasyliiev G.S., Vorobyova V.I., Linyucheva O.V. Evaluation of Reducing Ability and Antioxidant Activity of Fruit Pomace Extracts by Spectrophotometric and Electrochemical Methods. *Journal of Analytical Methods in Chemistry*. Volume 2020. Article ID 8869436. 16 pages. DOI: <https://doi.org/10.1155/2020/8869436>

137. Vorobyova V., Vasyliiev G., Skiba M. et al. Green extraction of phenolic compounds from grape pomace by deep eutectic solvent extraction: physicochemical properties, antioxidant capacity. *Chem. Pap.* 2023. 77. P. 2447-2458. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11696-022-02635-w>

138. Лінючева О.В., Кушмирук А.І., Косогін О.В. et al. Сенсорні засоби моніторингу повітряного середовища на основі новітніх наноструктурованих матеріалів. *Харків: ХДУХТ*. 2019. С. 227-228. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/59019/1/Inzhenerna_osvita_u_sferi_kharchovoyi_i_hotelnoyi_industriyi_2019_227-228.pdf

139. Chviruk V.P., Linyucheva O.V., Buket A.I. On the nature of transition processes in ammetric gas sensors based on solid proton electrolytes. *Electrochimica Acta*. 1997. Vol. 42. Issues 20-22. P. 3155-3165. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0013-4686\(97\)00169-2](https://doi.org/10.1016/S0013-4686(97)00169-2)

140. Linyucheva O., Gomelya M., Linyuchev A. et al. Environmental monitoring of gas emissions into the air with a sensory block. *Materials Today: Proceedings*. 2019. Vol. 6. Part 2. P. 212-218. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2018.10.096>

141. Shapovalov V. (Jr.), Shapovalova V., Shapovalov V. et al. Analysis of the range of medicines for the pharmaceutical correction of the alcohol tremor in the structure of abstinent alcohol dependence syndrome. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2020. No 2. P. 57-64. URL: <https://journals.uran.ua/ami/article/view/192443>

142. Shapovalova V.A., Sosyn I.K., Butenko G.M. et al. Pharmaceutical law in narcology. *Kharkov: "Fact"*. 2004. 800 p.

143. Vasylovskyy V., Nehreba T., Chernenko M. et al. Modern Experience of Pharmacotherapeutic Use and Effectiveness of Endolumbal Administration of Glucocorticoids in Progressive Types of Course for Multiple Sclerosis. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2024. Vol. 4. No 3. P. 1-10. <https://doi.org/10.53933/ssppm.v4i3.157>

144. Shapovalova V.O., Shapovalov V.V., Khalin M.M. et al. Farmatsevtichne pravo v bezpechnomu samolikuvanni. *Likarski zasoby, yaki vidpuskaiutsia bez retsepta likaria*. Kharkov: «Skorpion». 2010. 1200 p.

145. Zbrozhek S.I., Shapovalova V.O., Shapovalov V.V. et al. Processing of the control regime of medicines for pharmacotherapy of chronic pain syndrome in the field of palliative aid. *Likars'ka Sprava*. 2019. No 5-6. P. 111-118. DOI: [https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2019\(15\)](https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2019(15))
145. Nevzghoda O., Osyntseva A., Shapovalov V. et al. Antitussive codeine medicines in Ukraine: clinical and pharmacological, marketing, regulatory aspects, and forecasts. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2025. No. 1. P. 33-45. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15011812>
146. Nevzghoda O., Shapovalov V., Osyntseva A. et al. Codeines Medicine: ABC/VED Analysis, Effectiveness and Rationality of Application. *Annals of Mechnikov's Institute*. 2024. No. 4. P. 29-34. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14275098>
147. Hayduchok I., Tukhar I., Shapovalov V. Chronic Pancreatitis, comorbid with alcohol addiction: epidemiology, causes, developmental features, symptoms and supportive pharmaceutical therapy. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No. 2. P. 1-13. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v2i2.46>
148. Shapovalova V. Extemporaneous preparations in the pharmacotherapy of nervous system disorders: pharmaceutical management, marketing, analysis, application. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2023. Vol. 3. No. 4. P. 1-7. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v3i4.111>
149. Chuiev Y., Shapovalova V. Interdisciplinary pharmaco-economic study of pharmacotherapy of cupping of drunk forms of alcohol dependence: clinical and pharmacological, organizational, legal and marketing experiment. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2021. Vol. 1. No. 2. P. 1-12. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v1i2.24>
150. Shapovalov V.V., Linskiy I.V. Evidence-based pharmacy: definition of the control regime for the medicines in the pharmaceutical correction schemes of the opioid dependence. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2013. No 3. P. 35-40. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/39924>.
151. Shapovalov V., Vasina Y., Shapovalova V. et al. Forensic pharmaceutical research problems hearing disorders in patients suffering from addictive disorders due to health substance abuse. *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2012. No 4. P. 33-36. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/49325>.
152. Shapovalov V., Linsky I. Influence of the genetic and environmental components on the addictive dependence development of the drug addicted patients with deviant behavior (forensic and pharmaceutical aspects). *Farmatsevychnyi Zhurnal*. 2011. No. 5. P. 30-34. URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/585>
153. Chernykh V.P., Kabachnyi V.I., Shapovalova V.A. et al. Biologically active substances in hydrazide derivatives of succinic heterylamides. *Pharm. Chem. J*. 1989. Vol. 23. No 7. P. 575-578. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF0076465928>
154. Haiyuchok I.G., Shapovalova V.O., Ishcheikin K.E. et al. Pharmaco-economic approaches for pharmacotherapy of rheumatoid arthritis. *Likars'ka Sprava*. 2021. No 1-2. P. 70-79. DOI: [https://doi.org/10.31640/JVD.1-2.2021\(11\)](https://doi.org/10.31640/JVD.1-2.2021(11))
155. Gudzenko A., Shapovalov V., Shapovalova V. et al. Organizational and Legal Aspects of the Use of Marketing Analysis of Multivitamin Complexes for Pharmaceutical Provision of Health Diseases Among Combatants. *Acta Scientific Pharmaceutical Sciences*. March 2021. Vol. 5. Issue 4. P. 74-80. <https://actascientific.com/ASPS/pdf/ASPS-05-0704.pdf> DOI: <https://doi.org/10.31080/asps.2021.05.0704>
156. Shapovalov V.V., Gudzenko A.A., Shapovalova V.A. et al. Results of the ABC/VEN-analysis of narcotic analgesic drugs used in the pharmacotherapy of malignant tumors. *Likars'ka Sprava*. 2018. No 5-6. P. 162-168. DOI: [https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2018\(28\)](https://doi.org/10.31640/JVD.5-6.2018(28))
157. Shapovalova V. Alcoholic Hepatitis: An Experimental Meta-Analysis. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. Vol. 3. No 1. P. 1-11. 2023. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v3i1.7745>
158. Chernenko M., Nehreba T., Voloshyna N. et al. Modern Pulse Corticosteroid Therapy in Patients with Multiple Sclerosis: Adverse Events and Clinical and Pharmacological Measures to Eliminate Them. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2025. Vol. 5. No 1. P. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppmpm.v5i1.173>

159. Shapovalova V. An Innovative Multidisciplinary Study of The Availability of Coronavirus Vaccines in The World. *SSP Modern Pharmacy and Medicine*. 2022. Vol. 2. No 2. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.53933/ssppm.v2i2.45>
160. Hayduchok I., Shapovalov V. Organizational and legal measures of state control of reforming and modernizing the health care on principles of pharmaceutical and medical law. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 1. No 1-2. P. 1-8. URL: <https://apmplmi.com/index.php/apmp/article/view/11>
161. Shapovalov V. Use of innovative technologies in pharmacotherapy with target nanotherapy on the principles of evidence-based medicine and pharmacy. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 1. No. 1-2. P. 1-13. URL: <https://apmplmi.com/index.php/apmp/article/view/16>
162. Shapovalova V., Shapovalov V., & Negretsky S. Forensic and pharmaceutical problems concerning circulation of cannabis: perspectives of state control, medical and narcological health effects. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 1. No 1-2. P. 1-4. URL: <https://apmplmi.com/index.php/apmp/article/view/17>
163. Osyntseva A. Forensic and evidence pharmacy: features of medical, pharmacological and pharmaceutical correction. *Actual Problems of Medicine and Pharmacy*. 2021. Vol. 1. No 1-2. P. 1-11. URL: <https://apmplmi.com/index.php/apmp/article/view/19>
164. Головкін Б.М. Механізм запобігання корупції. *Часопис Київського університету права*. 2018. N. 4. С. 254-260. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/69/4-2018-pdf>
URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/issue/view/69>
165. Насадюк О., Гвоздецький А. Українські та європейські експерти проаналізували, якими мають бути стандарти захисту в антикорупційних провадженнях. *PRAVO*. 19.03.2024. URL: <https://pravo.ua/ukrainski-ta-ievropeiski-eksperty-proanalizuvaly-iakymy-maiut-buty-standarty-zakhystu-v-antikoruptsiinykh-provadhenniakh/>
166. Експерти оцінили рівень корупції та роботу антикорупційних органів в Україні: результати дослідження. Національне агентство з питань запобігання корупції. 02.07.2024. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/eksperty-otsinyly-riven-koruptsii-ta-robotu-antikoruptsiynyh-organiv-v-ukraini-rezultaty-doslidzhennya/>
167. Bondarenko O.S., Tymoshenko O.O. Counteraction corruption under martial law: an analysis of problems and opportunities. *Law and Safety*. 2024. Vol. 93. No 2. pp. 127-139. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/804>
168. Markovska A., Serdiuk O. & Soldatenko I. Trust as a weapon of war: fighting corruption and corporate crime in Ukraine. *Crime Law Soc Change*. 2025. Vol. 83. Article number 12. P. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10611-024-10191-5>
169. Антикорупція на паузі. Україна в Індексі сприйняття корупції – 2024. *Transparency International*. 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>
170. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. №1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань». *Верховна Рада України*. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1303-98-%D0%BF#Text>
171. Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилатів, біоетанолу, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюнової сировини, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2024. №№ 42-45, ст.259. Редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3817-20#Text>
172. Кримінальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26, ст.131. Редакція від 01.02.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

173. Over 3 million annual deaths due to alcohol and drug use, majority among men. *WHO*. 25.06.2024. URL: <https://www.who.int/news/item/25-06-2024-over-3-million-annual-deaths-due-to-alcohol-and-drug-use-majority-among-men>
174. Global alcohol action plan 2022-2030. *WHO*. 20.06.2024. URL: <https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/alcohol-drugs-and-addictive-behaviours/alcohol/our-activities/towards-and-action-plan-on-alcohol>